

Jaarverslag 2021

Bijzondere Collecties

Universiteit Antwerpen, Bibliotheek & Archief

&

Bibliotheek van het Ruusbroecgenootschap

Universiteit Antwerpen, Faculteit Letteren & Wijsbegeerte

**Universiteit
Antwerpen**

INHOUD

Woord vooraf	4
Organisatie & missie	8
Organisatie van de afdeling Bijzondere Collecties	8
Organisatie van de Bibliotheek van het Ruusbroecgenootschap	12
Visie & samenwerking	17
Geïntegreerde werking bij Bijzondere Collecties	17
Nieuwe beheersstructuur voor RG	19
Samenwerking in het erfgoedveld	20
Gezamenlijke projecten van BC & RG	22
Werking	28
Personeel	28
Overlegstructuren	32
Budget	34
Opleidingen & symposia	38
Lidmaatschappen & expertisedeling	40

Herkennen & verzamelen	45
Acquisitie	45
Behoud & beheer	52
Preservatie, conservatie, restauratie	52
Registratie & ontsluiting	58
Digitalisering	62
Onderzoek	67
Fysieke gebruikers	67
Faciliteren van onderwijs & onderzoek	68
Stages	72
Magazijnaanvragen	74
Digitale gebruikers	74
Presenteren & toeleiden	78
Dienstverlening	78
Publiekswerking & netwerking	79
Participeren	89
Contactgegevens & dank	91
Bijlagen	92
Bijlage 1: Geïntegreerde werking van archief, kunsten en erfgoed	92
Bijlage 2: Aanwinsten	94

Woord vooraf Bijzonder in 2021

Maartje De Wilde

Erna Van Looveren

Flexibiliteit en veerkracht. Dat zijn wat ons betreft de twee belangrijkste kernwaarden die 2021 samenvatten. Net als het voorgaande jaar werd de dagelijkse werking van onze bibliotheken sterk beïnvloed door corona, maar niet louter in negatieve zin. Op een institutioneel niveau bleken bibliotheken deel uit te maken van een essentiële sector: zij mochten openblijven, raadpleging ter plaatse bleef altijd mogelijk. Onze medewerkers bleven naar het werk komen en bleven diensten leveren, tot grote dankbaarheid van de onderzoekers en studenten die de collectie wilden raadplegen. Sommige collega's kwamen dagelijks naar het werk, anderen gingen hybride werken en vonden de afwisseling tussen de werkvloer en telewerk een nieuwe, uitdagende en verkwikkende praktijk. Deze aanpassingen dwongen ons er ook toe om intern nog beter met elkaar te communiceren, om onze agenda's beter te delen, om onze taken beter af te stemmen. We verloren elkaar niet uit het oog. De samenwerking werd versterkt. Ieder van ons stelde zich flexibel op, met respect voor de bijwijlen strenge coronamaatregelen. Ieder van ons zocht een werkritme dat bij hem/haar paste, in relatie tot de noden van het team en de bezoekers. De wereldwijde coronapandemie zette het ritme van velen even on hold. Wars van alle

menselijk leed dat door het coronavirus werd veroorzaakt, merk ik toch vooral de modal shift op die corona bij ons op de werkvloer heeft geïnstalleerd.

Ieder van ons kreeg het in 2021 ook wel een keer moeilijk, iedereen was de hele situatie af en toe simpelweg beu. Maar iedereen bleef veerkrachtig. Het is een ongelooflijke luxe om te kunnen zeggen dat wij allemaal met plezier ons werk doen en dat wij met hart en ziel meehelpen om de erfgoedcollecties van de universiteit te bewaren en te ontsluiten.

Dit document biedt een overzicht van de werking van de afdeling Bijzondere Collecties (BC) van de Antwerpse Universiteitsbibliotheek (UB) en van de Bibliotheek van het Ruusbroecgenootschap (RG); rekening houdend met de criteria die het Cultureel erfgoeddecreet (24 februari 2017) stipuleert voor de toekenning en het behoud van het kwaliteitslabel van Erkende Erfgoedbibliotheek. Deze twee bibliotheken zijn aparte entiteiten en leggen eigen accenten, maar werken op vele vlakken nauw met elkaar samen. In 2021 werden fundamenten gelegd voor enkele grote projecten die pas in de volgende jaren voltooid zullen worden.

De betrokken partners kloppen regelmatig bij elkaar aan om aspecten van de basiswerking te bespreken, meestal met als doel om de dienstverlening voor de bezoeker te optimaliseren. Die jarenlange samenwerking berust op vertrouwen, maar vergt toch ook continu overleg om ruimte te kunnen geven aan ieders visie. Dat we blijven bijleren blijkt hopelijk des te meer uit dit jaarverslag, dat niet alleen inhoudelijk veel te bieden heeft, maar waarin we ook resoluut voor een nieuwe, frisse vormgeving kiezen.

In het jaarverslag behandelen we in het bijzonder die aspecten die te maken hebben met de dagelijkse werking van onze bibliotheken als collectiebeherende cultureelerfgoedorganisaties, namelijk de vijf functies of basistaken in cultureelerfgoedwerking, voorafgegaan door onze visie.

Maartje De Wilde
diensthoofd & conservator
Bijzondere Collecties

Erna Van Looveren
bibliothecaris & leeszaalverantwoordelijke
Ruusbroecgenootschap

Organisatie & missie

Organisatie & missie

Organisatie van de afdeling Bijzondere Collecties

De afdeling Bijzondere Collecties (verder afgekort als BC) draagt, samen met het Universiteitsarchief, zorg voor de rijke en gevarieerde erfgoedcollecties van de Universiteit Antwerpen. Zij werken vaak samen, delen hun expertise en brengen een geïntegreerde erfgoedwerking in de praktijk. Beide afdelingen bevinden zich in de schoot van de Universiteitsbibliotheek. Hoewel het Universiteitsarchief, dat zich sinds juli 2021 'Erkend Cultureel Archief' mag noemen, af en toe ter sprake komt in het jaarverslag, ligt de focus op de werking van de afdeling Bijzondere Collecties.

Als erfgoedzorgers stellen BC en het Archief zich tot doel het 'geheugen van de Universiteit Antwerpen' in kaart te brengen; een werk van lange adem, maar uitermate boeiend. De gehele universitaire gemeenschap vormt daarbij de belangrijkste doelgroep. Daarnaast wordt ernaar gestreefd om de collecties toegankelijk te maken en te duiden, om onderzoek te faciliteren en om een actief verzamelbeleid te voeren.

BC draagt zorg voor drie typen erfgoed:

- Het bibliothecair erfgoed van de universiteit (de 'preciosa')
- Het kunstpatrimonium
- Het academisch erfgoed

Nieuwe gevelbordjes

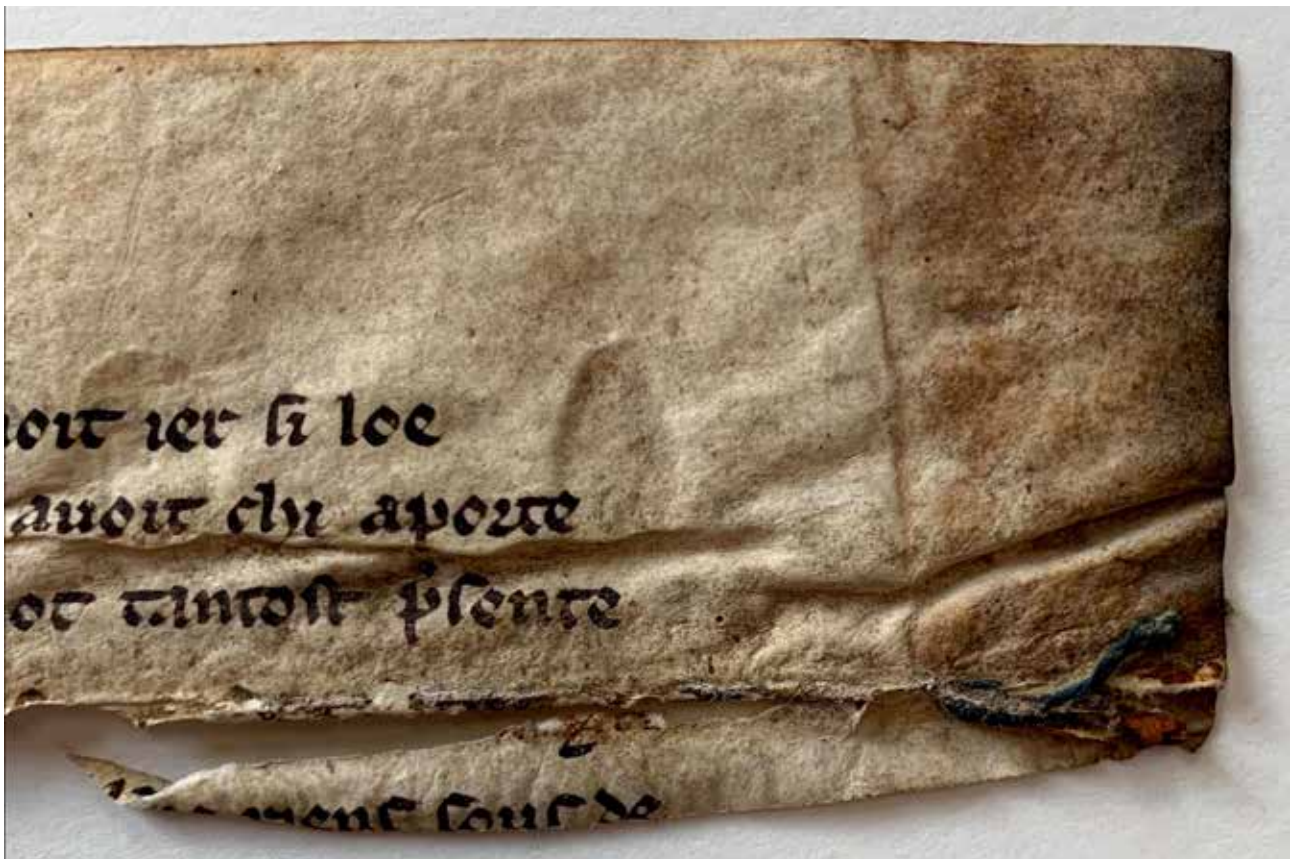
Lang uitgesteld wegens corona maar op 22 april 2022 onthulde rector Herman Van Gothem, in het bijzijn van vice-rector Filip Lardon, hoofdbibliothecaris Trudi Noordermeer en universiteitsarchivaris Willem Vanneste enkele nieuwe gevelbordjes.

Het gloednieuwe kwaliteitslabel van het archief hangt nu prominent bij het (vernieuwde) kwaliteitslabel van de erfgoedbibliotheek, goed zichtbaar voor iedereen die de bibliotheek binnenwandelt.

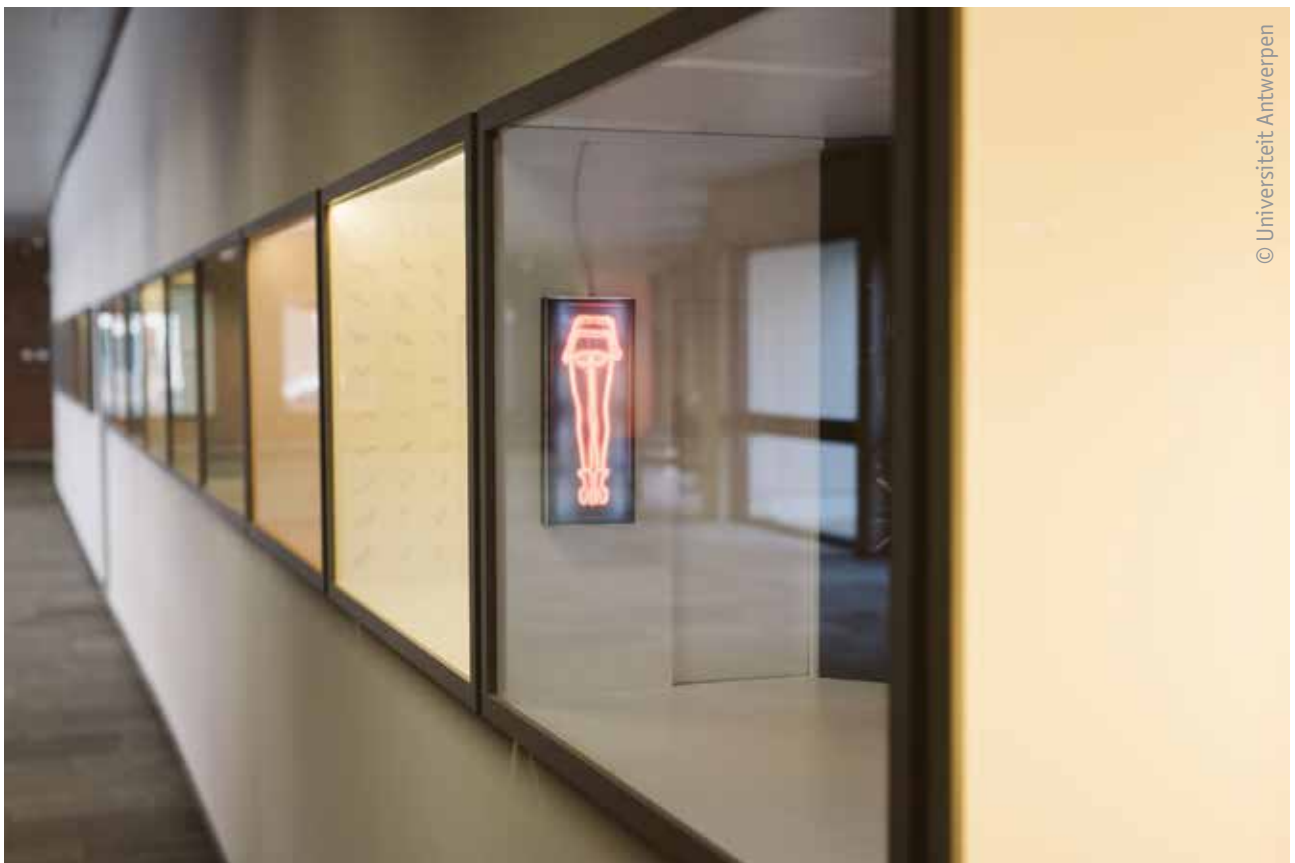
BC is een vrij kleine speler naast de vergelijkbare afdelingen van de andere Vlaamse universiteitsbibliotheken, maar kan een uniek profiel en sterke troeven uitspelen. Net omdat ze vrij klein is qua organisatiestructuur en qua collectie kan ze snel inspelen op opportuniteiten. Het team kenmerkt zich door gedrevenheid en ambitie, gecombineerd met een efficiënte en planmatige aanpak. Maar er is veel werk, dus een langetermijnvisie is noodzakelijk én tegelijk moet ingezet worden op kortetermijndoelen om bepaalde projecten af te werken.

Wat voorafging

Een [bijlage](#) achteraan schetst de beleidskeuzes van 2007 tot 2021. Deze tekst belicht hoe de huidige geïntegreerde erfgoedwerking en de nauwe samenwerking met RG tot stand kwamen.

Het oudste stuk bij Preciosa, een chanson de geste uit de 13de eeuw. - MAG-P 64.21

© Universiteit Antwerpen

Een onderdeel van Museum to Scale, een van de vele minimuseumzalen waar 100 gerenommeerde Belgische kunstenaars aan meewerkten. Te zien in Gebouw R op de Stadscampus.

© Universiteit Antwerpen

Beeldhouwwerk 'Touch the clouds' van Luk Van Soom op het bibliotheekplein.

© Universiteit Antwerpen

Een hartmodel uit de collectie Academisch Erfgoed.

Organisatie van de Bibliotheek van het Ruusbroecgenootschap

Het Ruusbroecgenootschap is een universitair onderzoeksinstituut voor de studie van de geschiedenis van de spiritualiteit in de Nederlanden, gesticht in 1925. De huisbibliotheek van het instituut groeide uit tot een rijke wetenschappelijke bibliotheek over christelijke vroomheid, spiritualiteit en mystiek. Naast hedendaagse onderzoeksliteratuur beschikt de bibliotheek over een unieke collectie primaire bronnen: handschriften, oude drukken en prenten.

De opdracht van het RG is drieledig. De bibliotheek functioneert in een academische context en haar eerste opdracht is dan ook het faciliteren van het academisch onderzoek en het onderwijs. Daarnaast wordt er ingezet op de vijf basisfuncties voorgeschreven in het Cultureelerfgoeddecreet. Ten slotte is de erfgoedcollectie nog steeds eigendom van de jezuïetenorde en de bruikleenovereenkomst legt het RG een brede wetenschappelijke en maatschappelijke valorisatie van de collectie op.

Magazijn van de bibliotheek van het Ruusbroecgenootschap.

H. Donatus, ingekleurde kopergravure gesigneerd door C. van Bael. Deze prent heeft het relik aangerack van de H. Donatus bewaard in de Sint-Jacobskerk in Antwerpen. RG-PC P1: Antwerpen A.4.2.3.a

In de loop van de jaren is het RG erin geslaagd een mooie collectie primaire bronnen bij elkaar te brengen op gebied van de mystieke literatuur, oude gebedsboekjes en devotionele prenten. De collectie wordt nog steeds aangevuld met relevant bronnenmateriaal en er wordt naar gestreefd om deze rijke collectie op een wetenschappelijke manier te ontsluiten en via publiekswerking te delen met de onderzoeksgemeenschap en het brede publiek.

Het RG-team is klein, maar het zit stevig ingebed in een netwerk van bibliotheken, boekhistorische en religieuze verenigingen en collegagroepen, waarop een beroep kan worden gedaan bij vragen en problemen.

Visie & samenwerking

BC gunt haar volgers een blik achter de schermen via Instagram. Inmiddels hebben we meer dan 1000 volgers en het account blijft groeien.

Visie & samenwerking

Geïntegreerde werking bij Bijzondere Collecties

Conservator en tevens het diensthoofd van BC, dr. Maartje De Wilde (gestart medio 2019), geeft het **geïntegreerde erfgoedbeleid** van de UB mee vorm en staat daarbij in voor het bibliothecair erfgoed, het academisch erfgoed en het kunstpatrimonium van de UAntwerpen. Na het overgangsjaar 2019 waarin zij aangesteld werd voor de afdeling Bijzondere Collecties, bood 2020 ruimte voor verkenning, consolidering en vernieuwing. 2021 was een jaar waarin de drie divisies van BC **sterk bevraagd en uitgedaagd** werden. Het toont alvast aan hoe relevant onze werking is. Onze dienst is veel zichtbaarder, personeelsleden en hun dienstverlenende taken zijn beter bekend, en onderzoekers, universiteitsmedewerkers en studenten komen makkelijk bij ons aankloppen met vragen. We werken echter met een zeer kleine bezetting om meteen aan alle, zeer diverse, noden tegemoet te komen.

In 2021 maakten we taakafspraken op jaarbasis voor preciosa, academisch erfgoed en kunst op de campus; een logisch hulpmiddel om ons team nog beter te laten functioneren. In die documenten worden prioriteiten opgelijst en in tweewekelijks overleg met alle medewerkers wordt informatie uitgewisseld en speelt het diensthoofd kort op de bal om bij te sturen waar nodig. Onderstaande **aandachtspunten**, uitgezet in 2020, werden gecontinueerd in het afgelopen jaar.

- Basiswerking continueren (verzamelen, bewaren, ontsluiten, onderzoeken, toeleiden)
- Zichtbaarheid van de werking vergroten
- Inzetten op publiekswerking en dienstverlening, zowel voor interne als externe gebruikers
- De geïntegreerde erfgoedwerking van de UB verder uitwerken: in 2021 werd onder andere sterk ingezet op het ontwikkelen van een gemeenschappelijk datamodel in Brocade, om de registratie van erfgoedobjecten in één uitgebreid model te beschrijven
- Overlegmomenten inplannen en teamcohesie versterken
- Toekomstvisie aanscherpen in functie van het nieuwe beleidsplan van de UB en andere beleidsdocumenten

Een van de topstukken uit de collectie: een unieke bundel met programma's van toneelstukken die in jezuïetencolleges uit de Zuidelijke Nederlanden werden opgevoerd. Op het [digitaal platform](#) kun je het boek doorbladeren.
- MAG-P 13.1522

In de nabije toekomst willen BC en het Universiteitsarchief nog meer inzetten op **een overkoepelend erfgoedportaal met gebruiksvriendelijke en overzichtelijke zoekfunctionaliteiten**. Het moet voor een bezoeker meteen duidelijk zijn welke erfgoedcollecties men in de UB kan terugvinden en opvragen. Deze missie wordt meegenomen in de verdere ontwikkelingen van Brocade, het beheersysteem waarmee we werken. Momenteel is dit *work in progress*, maar bij onze beide diensten geldt dit als uitgangspunt voor verdere aanpassingen aan de datamodellen en andere *back end* systemen. Momenteel wordt gewerkt aan het beleidsplan 2023-2026. Op structureel niveau werd in 2021 wel besloten om – samen met de collega's van het Ruusbroecgenootschap – **een calamiteitenplan of collectiehulpverleningsplan** te maken, waarbij we begeleid worden door de firma Art Salvage. Effectieve uitwerking is gepland in 2022. Tot slot staat

de opmaak van een algemeen beleidsplan niet los van andere beleidsdocumenten. Nadenken over de collectieprofielen van AE en Kunst op de Campus, en deze ideeën in een collectieplan uitwerken, staan op de planning voor de eerstkomende jaren. Ook het collectiebeleidsplan van Preciosa is aan een update toe. Verder is er ook nood aan heldere afspraken over interne en externe communicatiemiddelen. Het zijn maar enkele accenten die in de komende jaren hun neerslag zullen vinden in nieuwe of herziene beleidsteksten; waardoor we de afdeling nog beter kunnen positioneren binnen de Universiteitsbibliotheek, en bij uitbreiding, de universiteit zelf.

In dit jaarverslag ligt de klemtoon op de werking van Preciosa binnen de Bijzondere Collecties. Dat geldt met name voor de basisfuncties. Maar waar nodig kunnen we niet om de geïntegreerde werking heen aangezien dat DNA zich steeds meer laat gelden.

Nieuwe beheersstructuur voor RG

De Bibliotheek van het Ruusbroecgenootschap maakte in 2020 een doorstart, nadat enkele belangrijke wijzigingen plaatsvonden in de beheersstructuur. Aanleiding was het aflopen van de bruikleenovereenkomst tussen de vzw Loyola, eigenaar van de bibliotheekcollectie, en de UAntwerpen. De nieuwe beheersovereenkomst maakt dat in de toekomst de samenwerking met UCSIA en de Stichting Jezüetenerfgoed in belang zullen toenemen.

De bibliotheek van het Ruusbroecgenootschap is goed verankerd in de structuur van de UAntwerpen via de FLW en UB.

Het opstellen van een nieuwe visietekst met daaraan gekoppeld een collectiebeleidsplan heeft om allerlei redenen vertraging opgelopen, maar in de nabije toekomst worden

beide projecten verder aangepakt. Het gidsend principe hierbij zal bestaan uit vernieuwing maar met respect voor de traditie en dit op drie domeinen (onderzoek, valorisatie en verankering), waarbij gestreefd zal worden naar een nauwe samenwerking met de leden van de onderzoeksgroep. Zo zal er binnen de onderzoeksgroep de volgende jaren een onderzoeksbeleid gevoerd worden dat meer gericht is op de zeventiende en achttiende eeuw om de zichtbaarheid van de unieke collectie devotieboekjes en -prenten te vergroten. Daarnaast worden er in samenwerking met de onderzoeksgroep ook belangrijke initiatieven genomen voor een betere valorisatie van de eigen collectie. Het stadsfestival Barokke Influencers (2023) en de viering van het honderdjarig bestaan van RG (2025) zijn twee momenten waarop de bibliotheek en de onderzoekers gezamenlijk de waarde van de collectie aan een breed publiek zullen tonen.

Samenwerking in het erfgoedveld

BC en RG werken met elkaar en met andere partnerbibliotheken samen binnen het netwerk van de Vlaamse Erfgoedbibliotheken (VEB). Hoofdbibliothecaris Trudi Noordermeer is lid van de Raad van Bestuur van de VEB.1 Vanzelfsprekend promoot zij voor de personeelsleden van BC en het RG actieve deelname aan de overlegmomenten, collegagroepen, projecten en andere activiteiten die vanuit de VEB worden opgestart. Welke collega best deelneemt, wordt in onderling overleg besproken en de voornaamste criteria zijn expertise en relevantie.

Deelname aan

- Collegagroep Behoud en beheer (i.s.m. Faro). In 2021 vonden er, omwille van coronamaatregelen, geen bijeenkomsten plaats. Wordt hernomen van zodra het weer mag.
- Collectiewijzer. BC en het RG engageerden zich tot de herziening van hun bijdragen in de Collectiewijzer van de VEB. Ook recent verworven collecties worden toegevoegd en de geïntegreerde erfgoedwerking wordt toegelicht. Wij leverden input in het systeem zelf, in de periode 2021 – maart 2022. De praktische en technische oplevering hiervan zit bij VEB (streefdatum: lancering in 2022).

De UB ondertekende een partnerverklaring voor twee projecten van de VEB: over middeleeuwse handschriften en over historische kranten.

Het RG ondertekende alleen de partnerverklaring over de middeleeuwse handschriften (aangezien het geen kranten in de collectie heeft). Het gaat over:

- Comites latentes, een zijproject van Medieval Manuscripts in Flemish Collections (MMFC), dat zich onder meer toespitst op het in kaart brengen van handschriftfragmenten (2021-2023)
- Nieuwe Tijdingen. Een voortraject van een grootschalig digitaliseringsprogramma over historische kranten (2021-2023)

Maartje De Wilde neemt deel aan de jaarlijkse algemene vergadering van de VEB. Zij vertegenwoordigt er ook het RG en koppelt hierover terug met de collega's.

Na het intensieve traject dat BC en het RG in samenwerking met de VEB hebben afgelegd voor de STCV-databank, verloopt de verwerking van oude drukken in deze databank nu op een lager tempo (deels door personeelswissels). Maar de afspraken worden hernieuwd zodat de link tussen de eigen catalogus en de STCV-databank onderhouden blijft.

Het RG werkt nauw samen Vereniging Expertisehouders Levensbeschouwelijke collecties (VRB) en met het Universitaire Centrum Sint-Ignatius Antwerpen (UCSIA en binnen de UB vooral met BC en Anet).

Detail uit de folder over Barokke Influencers.

Gezamenlijke projecten van BC & RG

Collectievalorisatie in het stadsproject **Barokke Influencers**

BC en RG zijn actieve partners in het stadsfestival **Barokke Influencers**. Dit project loopt tussen maart en september 2023 en wordt momenteel voorbereid. Een breed scala aan evenementen – met tentoonstellingen, rondleidingen, concerten en lezingen – en een verrassende groep partners zetten de maatschappelijke rol van de jezuïeten centraal. Dit project focust zich op het Antwerpen van de

zeventiende eeuw, toen de Contrareformatie hoogtij vierde en jezuïeten volop deelnamen aan een katholiek *réveil*. Het project duikt in de periode van de Barok maar trekt de lijnen door naar vandaag. Wat betekenen de invloeden van toen voor de superdiverse samenleving van vandaag? BC en RG werken met name mee aan de prestigieuze tentoonstelling die in de Carolus Borromeuskerk zal plaatsvinden, met bruiklenen uit beide instellingen.

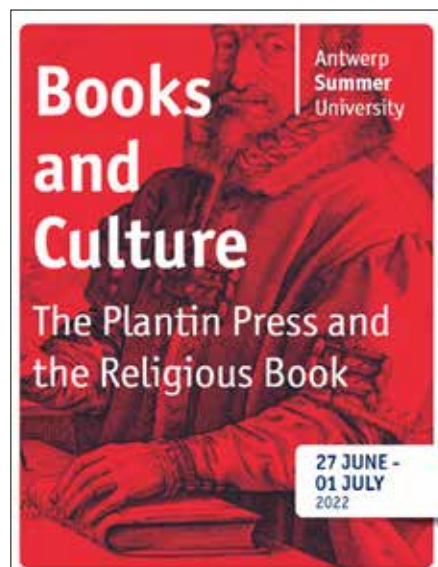
De sprekers en presentator van onze live nocturne op Erfgoednacht 2021.

Publieke evenementen

BC en RG organiseren jaarlijks een of meerdere tentoonstellingen of andere publieksprojecten. In 2021 werkten ze samen aan **Erfgoeddag**. Die stond in het teken van De Nacht, evenals de editie van 2020, die last minute geannuleerd werd. We traden uit onze comfort zone en organiseerden **'Balsem voor de ziel'**, een literaire [nocturne](#) die live gestreamd werd en 538 keer werd bekeken. De opnames vonden plaats in de Universiteitsbibliotheek. Emeritus professor Frank Willaert was gastheer. Drie schrijvers – Maarten Inghels, Moya De Feyter en Hans Bogaert – vertelden over de nacht op basis van eigen werk. Professor Veerle Fraeters, verbonden aan het Ruusbroecgenootschap en Hadewijch-expert, las passages voor uit het werk van de beroemde mystica. Deze nocturne werd vergezeld door een digitale tentoonstelling van stagiaire Julie Hardy (masterstudente Geschiedenis) over nachtelijke thema's zoals visioenen, dromen, geheimzinnigheid, erotiek en angst; thema's die ook terugkeerden in de verhalen van de schrijvers.

Daarnaast startten de medewerkers van BC en RG met de voorbereidingen van de expo Boekzaal naar aanleiding van het emeritaat van professor Hubert Meeus. Ook hier vullen een fysieke en digitale component elkaar

naadloos aan. Hubert Meeus stond erop om de Antwerpse bibliotheekcollecties bekend te maken bij zijn studenten. Hij verplichtte hen om een oude druk te raadplegen en dat werk bibliografisch te beschrijven. Om hem daarvoor te bedanken slaan BC, RG en de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience de handen in elkaar. Er komt een digitaal platform waarvoor collega's van Hubert Meeus catalogusnotities aanleverden over stukken uit deze drie collecties. Alle gekozen werken worden volledig gedigitaliseerd. Een fysieke expo toont een selectie van het materiaal. Oorspronkelijk gepland in december 2021, maar wegens corona toch uitgesteld naar juni 2022.

De flyer van de Summer School 2022.

Projectmedewerker Esther Van Thielen aan de nieuwe scanner, bezig met de controle van de metadata.

Wetenschappelijke valorisatie in de Summer School Books and Culture

In 2021 nam RG de coördinatie op zich van de internationale [Summer School](#) over boekgeschiedenis, dit keer met de focus op de drukkerij Plantin-Moretus en het religieuze boek. Deze workshops moesten uitgesteld worden wegens corona, maar worden in 2022 opnieuw aangeboden. In een jaarlijks wisselende beurtrol neemt ofwel BC ofwel RG de leiding op zich en zij werken telkens samen aan de concrete uitwerking van het programma.

Nieuw datamodel voor objectregistratie

Anet, onze partner voor bibliotheekautomatisering, ontwikkelt een overkoepelend datamodel voor de registratie van erfgoedobjecten. Daar is veel denkwerk aan vooraf-

gegaan. Anet doet dit in nauw overleg met het team van Bijzondere Collecties en met Daniël Ermens, stafmedewerker bij RG. Het is immers de bedoeling dat we in dit model verschillende soorten erfgoedobjecten kunnen registreren: academisch erfgoed, kunstvoorwerpen, universiteitsarchief en bijvoorbeeld ook prenten. In mei 2022 wordt dit moederbestand opgeleverd. Vooruitlopend op deze oplevering startte het RG in 2021 al met een grootschalig digitaliseringsproject om de unieke collectie devotieprenten te digitaliseren en volgens internationale standaarden te ontsluiten. Hiervoor werd geïnvesteerd in de aankoop van een nieuwe scanner en werd een projectmedewerker aan boord gehaald. De scans zijn IIIF-compliant en zullen in de toekomst nog vele extra onderzoeksmogelijkheden opleveren.

Werking

Werking

Personeel

BC

Het team van Bijzondere Collecties bestaat uit 5 vaste medewerkers, aangevuld met een catalograaf die de registratie van documentair erfgoed voor zijn rekening neemt. We proberen jaarlijks ook jobstudenten in te schakelen voor taken rond behoud en beheer, maar in 2021 stond dit op een lager pitje omdat de conservator toen afwezig was. Jobstudenten vragen de nodige opvolging en die konden we toen niet garanderen. Vanaf december hebben we een jobstudent in dienst die op wekelijkse basis 20u per week werkt, wat een groot verschil maakt om bepaalde logistieke taken te kunnen voltooien zonder dat dit doorweegt op de dagelijkse werking.

Vaste medewerkers

- dr. Maartje De Wilde (conservator – 1 fte) – Zij was met moederschapsrust van midden mei tot midden september 2021.
- Kara Verboven (dossierbeheerder – 1 fte vanaf 15 maart 2021)
- Anne Verlinde (dossierbeheerder – 0,5 fte)
- Karen Andree (stafmedewerker Kunst op de Campus – 0,5 fte)
- dr. Daniël Ermens (stafmedewerker Academisch Erfgoed – 0,4 fte)
- Jef De Ridder (Metadata/Acquisitie – werkt als catalograaf aan de invoer van oude drukken)

Tijdelijke medewerkers

- Esther Van Thielen (stagiaire van 8 februari tot 23 april 2021)
- Silan Dagdeviren (jobstudente vanaf december 2021)
- Lina Bouhamed (jobstudente van december 2020 tot juni 2021). Lina werd ingezet om te helpen bij het verwerken van academisch erfgoed. Ze werkte mee aan het verpakken van memorabilia, voorzag objecten van een barcode en vulde beschrijvingen aan in Excel.

Project: Gastcurator bij de Bijzondere Collecties

Esther zat in de Master Geschiedenis en deed deze stage in het kader van het vak Publieksgeschiedenis. Ze werkte aan een webtoepassing van een tentoonstelling rond deugd en ondeugd in de zeventiende eeuw, een thema dat nauw aansloot bij haar masterscriptie en bij haar interesses. Vanuit BC wilden we hierover een digitaal project uitwerken, want in 2019 was er al een fysieke expo over dit onderwerp georganiseerd. Esther koos bijkomende stukken en lichtte die toe. Samen met haar werkten we aan een heel toegankelijke structuur om een vrij moeilijk thema aantrekkelijk voor te stellen. Dit project verliep in nauwe samenwerking met de bibliotheek van het Ruusbroecgenootschap. De oplevering van het project liep vertraging op omwille van technische redenen, de keuze voor Wordpress bleek te omslachtig om alles te realiseren binnen de termijn van de stage. Al het materiaal staat nu klaar om te worden opgeladen in een ander systeem.

Silan Dagdeviren

Silan combineert een master Filosofie met haar werk als jobstudent. Zij voorzag 500 werken uit de CMI-collectie van zuurvrije kartonnen mappen, zodat deze zeer broze collectie toch veilig opgeborgen staat in het magazijn en beter manipuleerbaar is wanneer ze geraadpleegd wordt. Zij voltooide het werk dat door andere medewerkers was begonnen. Daarnaast scant zij werken uit onze collectie, die daarna volledig beschikbaar zijn op het digitaal platform van Bijzondere Collecties. Zij stond ook in voor de verhuis van een deelcollectie (MAG-DAM, 12 lopende meter) uit het Preciosamagazijn naar de algemene magazijnen. Deze ondersteuning maakt echt een groot verschil.

RG

Het team van de Bibliotheek van het Ruusbroecgenootschap is klein. Voor de ontsluiting van de prentencollectie is er vanaf 1 september tijdelijk een extra medewerker voor 100% aangesteld. Haar taken bestaan uit het herverpakken, beschrijven en scannen van de devotieprenten. Daarnaast bieden vrijwilligers en stagiaires de nodige versterking. De vrijwilligers worden ingezet voor eenvoudige taken m.b.t. behoud en beheer, de

stagiaires wordt gevraagd een opdracht rond de publiekswerking te doen. De stagiaires zijn afkomstig van de Masteropleidingen Publieksgeschiedenis (UAntwerpen) en Historische Taal- en Letterkunde (UGent). In 2021 werkte het Ruusbroecgenootschap voor het eerst samen met een stagiaire uit de opleiding Informatie en Bibliotheekwetenschappen van de Artevelde Hogeschool (Gent). Zij heeft zich vooral beziggehouden met de registratie van geïllustreerde zeventiende- en achttiende-eeuwse drukken.

Team van de bibliotheek van
het Ruusbroecgenootschap.
© Adriaan Delsaert

Vaste medewerkers

- Erna Van Looveren (bibliothecaris – 1 fte, vanaf 1 december 0,8 fte)
- Bart Clymans (leeszaalmedewerker – 0,6 fte)
- Patricia De Bruijn (leeszaalmedewerker – 0,25 fte; en 0,25 fte als vrijwilliger)
- Esther Van Thielen (projectmedewerker – 1 fte vanaf 1 september)
- dr. Daniël Ermens (secretariaat Ruusbroecgenootschap/assistent-conservator/projectleider prentenproject – 0,45 fte; vanaf 1 december 0,60 fte)

Vrijwilligers

- Ilse Eggers (vanaf 1 december) – Droogreinigen oude drukken en papieren wikkels maken voor beschadigde boeken
- Anne-Marie Van Aelst (vanaf 1 mei) – Barcodes toekennen aan oude drukken

Stagiaires

- Elise Snijers (8 februari tot 23 april) – Masteropleiding Publieksgeschiedenis (Master Geschiedenis, UAntwerpen)
- Joke De Wilde (15 oktober 2021 tot 8 april 2022) – Graduaat Informatiebeheer (afstudeerrichting Bibliotheek, Artevelde Hogeschool)

Overlegstructuren

Om zoveel mogelijk transparantie te geven over de werkzaamheden van beide afdelingen, organiseren we of nemen we deel aan overlegmomenten binnen de eigen instelling.

BC

- Intern Erfgoedoverleg, met de hoofdbibliothecaris Trudi Noordermeer, de domeincoördinator-diensthofd Veronique Rega en de collega's van het Universiteitsarchief – ca. 4x per jaar – doel: beleid rond geïntegreerde erfgoedwerking vormgeven, samenwerking versterken, expertise delen.
- Tweewekelijks overleg tussen het diensthofd Maartje De Wilde en elke medewerker – doel: informatie uitwisselen, vragen bundelen, feedback geven en aansturen, een rustmoment om bij te praten en aandacht te hebben voor elke medewerker.
- Teamoverleg – bijeenkomsten waarop alle medewerkers van de Bijzondere Collecties aanwezig zijn – doel: informatie uitwisselen, teamcohesie versterken.
- Diensthofdenoverleg, in aanwezigheid van de hoofdbibliothecaris, de domeincoördinator en de diensthofden van de andere afdelingen van de Universiteitsbibliotheek neemt de conservator hieraan deel – om de 6 weken – doel: informatie uitwisselen, beleidsvorming.
- Stafvergadering, om de 8 weken – doel: het werk van de afdeling presenteren aan de medewerkers van de Universiteitsbibliotheek, er zijn collega's van elke dienst vertegenwoordigd.
- Regelmatig overleg tussen de conservator en de leidinggevenden van de Universiteitsbibliotheek – doel: informatie uitwisselen, beleidsvorming, punten bespreken die op hogere beleidsniveaus opgevolgd moeten worden.
- AE-overleg, in aanwezigheid van de hoofdbibliothecaris, de domeincoördinator en erfgoedexpert Marc Demolder stellen Maartje De Wilde en Daniël Ermens de planning voor het volgende jaar op – 1x per jaar – doel: beleid rond de werking van het Academisch Erfgoed vormgeven.

RG

- Dagelijks Bestuur, bijgewoond door directeur Pierre Delsaerd, Erna Van Looveren en Daniël Ermens – komt 6x per jaar bijeen – doel: informatie uitwisselen, actiepunten opvolgen.
- Instituutsraad, de IR van het RG bestaat uit 9 personen (de directeur, 5 professoren, 2 onderzoekers en de bibliothecaris) – komt 10x per jaar bijeen – doel: het beleid van het onderzoeksinstituut vormgeven, plannen van activiteiten, bespreken van de werking van de bibliotheek.
- Werkgroep Valorisatie Bibliotheek van het Ruusbroecgenootschap, een overlegorgaan dat is ontstaan in het verlengde van de nieuwe bruikleenoevereenkomst en de oprichting van de Stichting Jezuïetenerfgoed met als doel in overleg met het veld nieuwe initiatieven te lanceren. Wordt op regelmatige basis samengeroepen door Pierre Delsaerd, directeur van RG en tevens bestuurslid van de Stichting Jezuïetenerfgoed. Erna Van Looveren is lid van dit overlegorgaan.

Budget

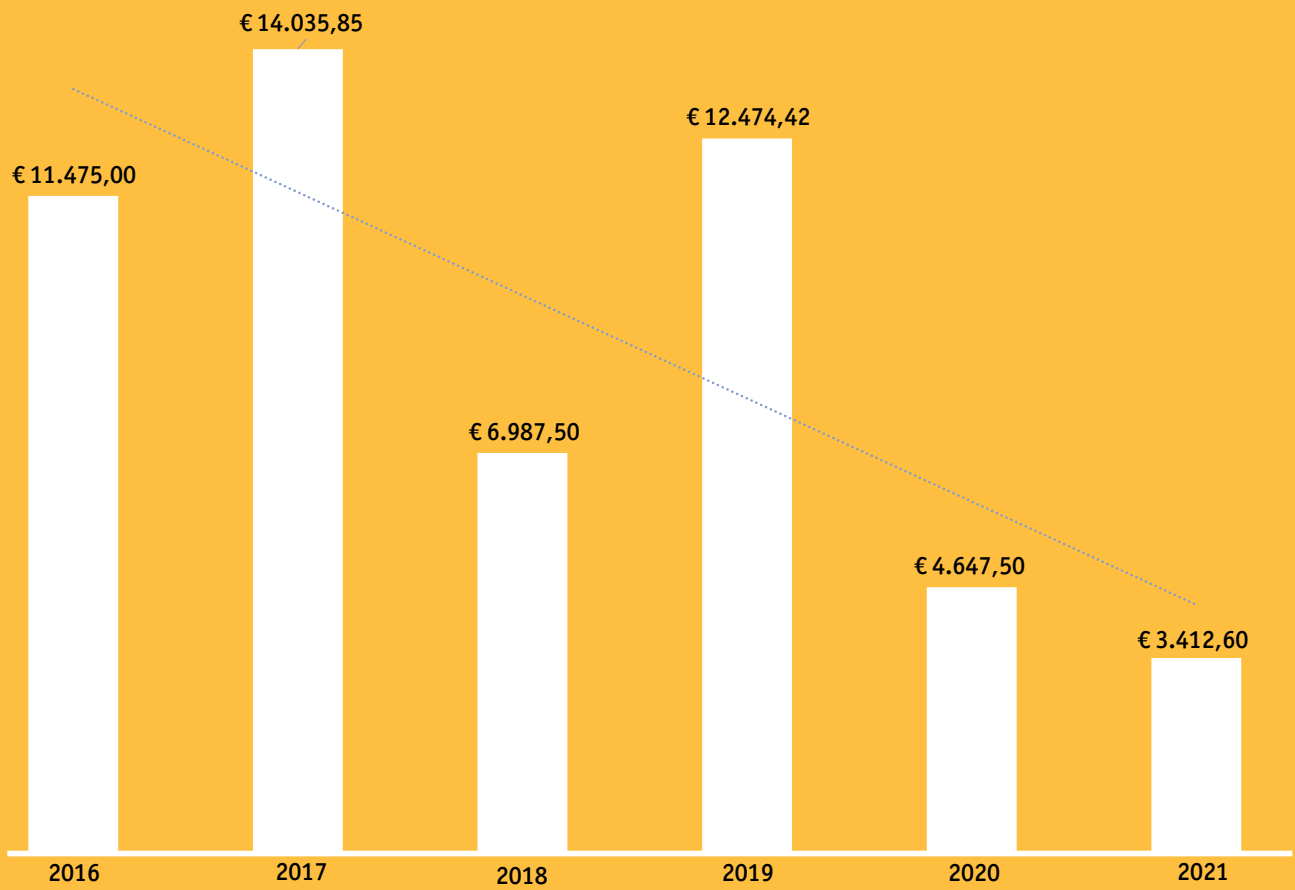
De afdeling Bijzondere Collecties beschikt over een gemiddeld jaarbudget van ca. 33.000 euro. Ongeveer 15.000 euro is beschikbaar voor acquisitie en/of behoud en beheer. De rest van het budget gaat naar werkingskosten, voor de aankoop van materialen, maar ook voor de betaling van reiskosten, lidmaatschappen en dergelijke. Dit budget is oorspronkelijk uitgetrokken voor kosten m.b.t. Preciosa, maar intussen worden ook onkosten voor Academisch Erfgoed en Kunst op de Campus door de Universiteitsbibliotheek betaald. Op dit moment worden de inrichting van een erfgoeddepot op Campus Groenenborger en een kunstdepot in de Universiteitsbibliotheek op de Stadscampus voorbereid, de effectieve uitgaven zijn voorzien in 2022. Ook de betaling van jobstudenten wordt door de UB gedragen.

Voor alle grote uitgaven wordt stevast goedkeuring gevraagd aan de domeincoördinator van de Universiteitsbibliotheek.

De Bibliotheek van het Ruusbroecgenootschap kan jaarlijks beschikken over een budget van ca. 30.000 euro voor de aankoop van boeken. Sinds 2018 is er ook een aparte kredietlijn voor de werking van de bibliotheek. Van dit budget kunnen bijvoorbeeld materialen voor de verpakking van de collecties, of het droogreinigen van boeken worden gekocht. Grote uitgaven, zoals de verwerving van handschriften, oude drukken en prenten, worden vooraf besproken op het dagelijks bestuur. Het RG brengt om de twee jaar verslag uit bij de vzw Loyola over de uitbreiding van de collecties en over de initiatieven inzake wetenschappelijke en maatschappelijke valorisatie.

Budget voor acquisitie van 2016 - 2021.

Opleidingen & symposia

Organisatie

- Symposium 'De onzichtbare boekband', 11 juni 2021 – door Daniël Ermens, deeltijds werkzaam bij BC en bij RG

Deelname door BC

- Symposium 'De onzichtbare boekband', online, 11 juni 2021
- Summer School: History of the Book, Allard Pierson UvA, online
  - Bibliotheken in de klassieke oudheid, 1 juli 2021
  - Vriendschap op papier: alba amicorum, 8 juli 2021
  - Laurens Jansz Coster, 15 juli 2021
  - Arcana Publicata, 29 juli 2021
- Informatie aan Zee, Oostende, 14-15 oktober 2021
- Overlegplatform Vlaamse Erfgoedbibliotheken, 19 november 2021
- VEB-Collegagroep Handschriften, 25 november 2021
- Boekhistorisch Forum V, Universiteit Antwerpen, 26 november 2021
- CERL Bookbinding symposium (Consortium of European Research Libraries), online, 25 en 27 mei 2021
- Infosessies en feedbackmomenten over hoe te ontsluiten in de nieuwe Collectiewijzer, 25 mei en 22 juni 2021
- UMAC/Universeum, online, 1 tot 3 september
- Advieswerkgroep glasplattendigitalisering, Meemoo, online, sessies op 22 september 2021, 29 oktober 2021, 16 november 2021
- EFUA symposium (Emeriti Forum Universiteit Antwerpen), Antwerpen, 16 november 2021
- Studiedag RKD – Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis, Erfgoed verbinden met termen, 18 november 2021 – actieve deelname met lezing door Karen Andree
- IIF-Fridays, online
- Collegagroep Collectieregistratie, FARO, VIAA en departement Cultuur, Jeugd en Media, 13 februari, 11 juni en 18 oktober
- Brocade-opleidingen REST, leen, QTechNG
- Opleiding Leiding geven aan remote teams, cursus van True Colours – online/fysiek, reeks van 6 lesmomenten, actieve deelname door Maartje De Wilde

Deelname door RG

- Ruusbroecgenootschap
Voorjaarslezingen 2021
  - Thor-Oona Pignarre, 5 februari 2021
  - Wendy Wauters, 5 maart 2021
  - Kristof Smeyers, 23 april 2021
  - Tom Gaens, 30 april 2021
  - Tijn Nuyts, 21 mei 2021
- Cursus zelfzorg en stressbeheersing, Antwerpen (digitaal), 23 februari en 2 maart 2021
- CERL Bookbinding symposium (digitaal), 25 en 27 mei 2021
- Studiedag Druk! aan het Werk! rond behoud, beheer en ontsluiting van erfgoed op papier, Leuven, Museum M, 3 september
- Informatie aan Zee, Oostende, 14 oktober 2021
- VRB, herfstvergadering (AV 113), Leuven, Maurits Sabbebibliotheek, 27 oktober 2021
- Overlegplatform Vlaamse Erfgoedbibliotheeken, 19 november 2021
- Boekhistorisch Forum V, Universiteit Antwerpen, 26 november 2021
- Workshop Cultivate Mss: Cultural Values and the International Trade in Medieval European Manuscripts, c. 1900-1945, Londen (digitaal), 25-26 november 2021 – actieve deelname met lezing
- Ruusbroecdag: mystiek en het lichaam, 2 december 2021

Lidmaatschappen & expertisedeling

Maartje De Wilde, voor BC

- Lid van de Algemene Vergadering en plaatsvervangend lid van de Raad van Bestuur van de VEB. Maartje neemt deel aan de algemene vergaderingen van de VEB.
- Lid van de Vereniging van Antwerpse Bibliofielen (VAB) en de Vlaamse Werkgroep Boekgeschiedenis (VWB). Deelname aan deze bijeenkomsten gebeurt in overleg met Erna Van Looveren.
- Lid van de Adviescommissie Kunst op de Campus.
- Lid van de VLIR-werkgroep Academisch Erfgoed. Deze werkgroep komt ongeveer om de twee maanden bij elkaar. In 2021 vonden de bijeenkomsten plaats op 12 januari, 2 maart, 18 mei, 15 september en 29 oktober.
- Actief lid van de Antwerpse redactie van De Boekenwereld. Blad voor Bijzondere Collecties. Eén van de vier nummers die in een jaargang verschijnen wordt gecoördineerd door dit redactieteam. Sinds 2021 is ze ook lid van de algemene redactie. Tegelijk werd in 2020 ook gestart met de voorbereiding van het volgende Antwerpse nummer dat in 2021 zal verschijnen bij de expositie

Boem Paukeslag in het kader van de herdenking van 100 jaar Bezette Stad van Paul van Ostaijen.

- Lid van de Raad van Bestuur van het Reynaertgenootschap (sinds 2020).
- Jurylid van de scriptieprijs van de Tielestichting (uitreiking april 2022).

Kara Verboven, voor BC

- Lid van de Vlaamse Werkgroep Boekgeschiedenis (VWB).
- Lid van de opleidingscommissie van de master Historische Taal- en Letterkunde aan de UGent.
- Lid van de collegagroep Handschriften.

Karen Andree, voor BC

- Lid van de Commissie Kunst op de Campus, die verantwoordelijk is voor de werking van Kunst op de Campus en zich inzet voor acquisitie, behoud en beheer, ontsluiting en valorisatie van de kunstcollectie.
- Lid van de Adviescommissie Kunst op de Campus. Karen Andree vervangt Karen L. Bowen, haar voorganger.
- Lid van de Collegagroep Collectieregistratie in Vlaanderen.
- Lid van de AAT-redactiegroep Vlaanderen-Nederland.
- Lid van de Collegagroep IIIF in Vlaanderen.

Erna Van Looveren, voor RG

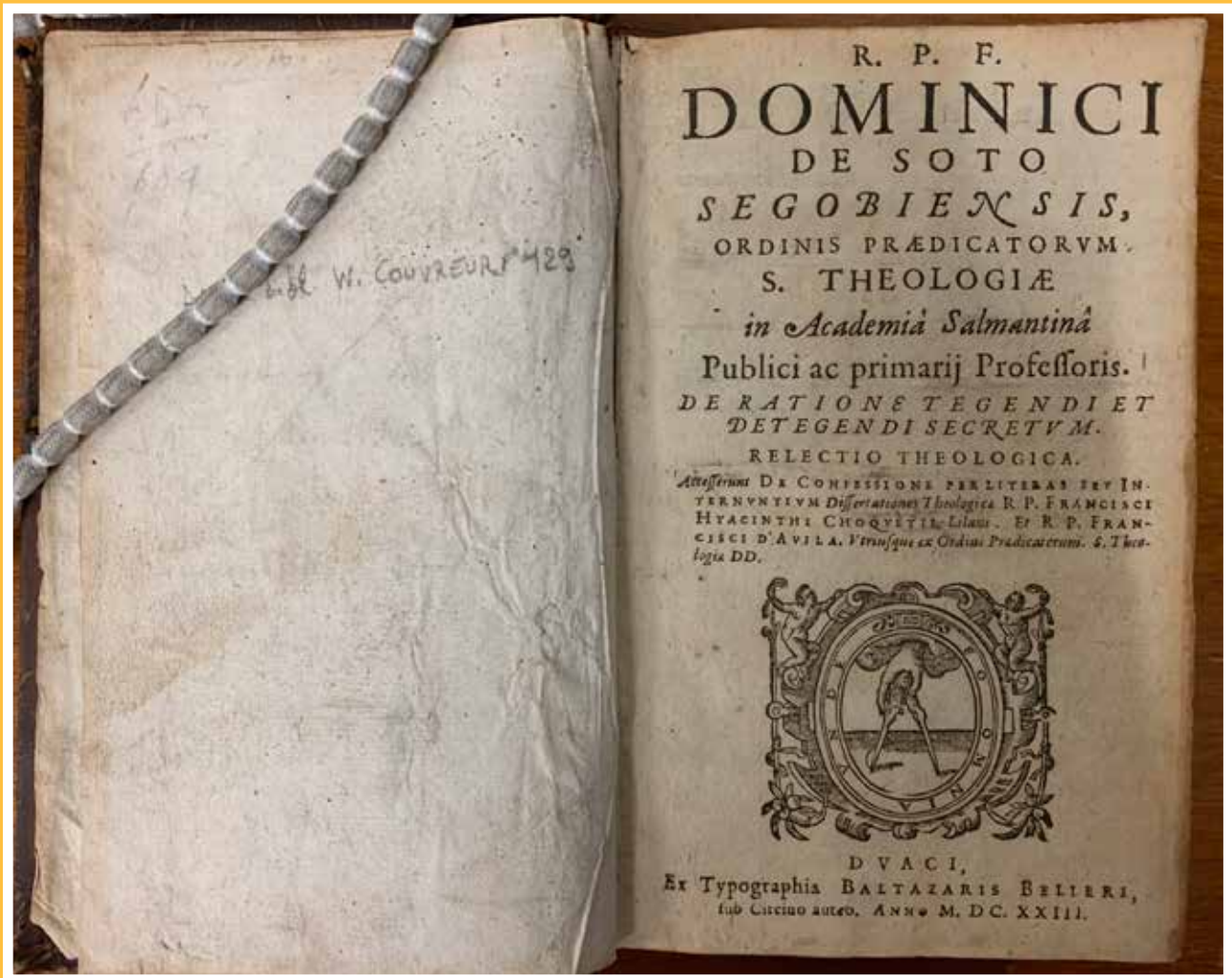
- Lid van de Expertisehouders Levensbeschouwelijke Collecties (VRB). De bibliothecaris nam deel aan de herfstvergadering (27 oktober). De voorjaarsvergadering werd vanwege van corona geannuleerd.

Daniël Ermens, voor BC en RG

- Lid van de Vereniging van Antwerpse Bibliofielen (VAB).
- Lid van de Vlaamse Werkgroep Boekgeschiedenis (VWB).
- Lid van de Expertisehouders Levensbeschouwelijke Collecties (VRB).
- Lid van de VLIR-werkgroep Academisch Erfgoed. Deze werkgroep komt ongeveer om de twee maanden bij elkaar. In 2020 vonden de bijeenkomsten plaats op 12 januari, 2 maart, 18 mei, 15 september en 29 oktober.
- Vicevoorzitter en communicatieverantwoordelijke van het Belgisch-Nederlands Boekbandengenootschap. Daniël nam deel aan de bestuursvergaderingen van 15 januari, 12 maart, 14 mei en 17 september en aan de Algemene Ledenvergadering van 16 april.
- Redactiesecretaris van Ons Geestelijk Erf. Daniël stelt de jaarregisters voor het tijdschrift samen.

Herkennen & verzamelen

Nieuwe aanwinst. Domingo de Soto. *De ratione tegendi et detegendi secretum : reflectio theologica* [...].
Dowaai: Balthazar I Bellère, 1623. MAG-P 12.2639

Herkennen & verzamelen

Binnen de vijf functies van collectiebeherende cultureelerfgoedorganisaties is de eerste die van herkennen en verzamelen. Het selectie- en verzamelbeleid van een bibliotheek omvat actieve of passieve acquisitie, schenkingen of overdrachten. Ook erfgoedbibliotheken dienen hun collecties, waar mogelijk, aan te vullen met stukken die in hun collectieprofiel passen.

Acquisitie

Bij BC

Bibliothecair erfgoed - De werking van BC is financieel volledig ingebed in de Antwerpse UB en reserveert een budget van (gemiddeld) € 15.000 voor acquisitie van oude drukken of andere preciosa. In 2021 spendeerde de afdeling € 3412,60 aan de uitbreiding van de collectie, goed voor 13 loten op verschillende veilingen. BC kampt nog met een kleine achterstand op vlak van catalografie. Zolang die niet is weggewerkt, kopen we nog niet te veel werken aan om dubbels te vermijden. We bieden bovendien op meer werken dan het aantal dat we effectief verwerven.

Het aankopen van tijdschriftabbonnementen en naslagwerken verloopt via de algemene bibliotheekbudgetten.

BC kocht dertien loten aan in 2021. Een volledig overzicht is te vinden in bijlage achteraan.

- 1 lot bij van de Wiele
- 11 loten bij Arenberg Auctions
- 1 lot bij Bubb Kuyper

BC en RG werken nauw samen bij het voorbereiden van veilingaankopen. Ook de conservator van de EHC wordt hierbij betrokken, waar nodig. Bij gedeelde interesse in eenzelfde werk wordt afgesproken wie zal bieden; bij beperkte budgetten wordt afgesproken bij welk bedrag een van beide partners het bieden overneemt om er zo toch voor te zorgen dat een stuk naar een van beide instellingen komt. Na afloop van een veiling worden de portkosten afwisselend betaald door ofwel de UB, ofwel door het RG.

Nadat nieuwe aanwinsten door de catalograaf zijn verwerkt in de catalogus, verhuizen ze naar het preciosamagazijn.

Academisch erfgoed - In 2017 kende de inventarisatie en ontsluiting van het academisch erfgoed een hoge vlucht, met de aanwerving van Daniël Ermens als deeltijds medewerker. Deze werking draait ondertussen op volle kracht.

Aangezien academisch erfgoed aan de UAntwerpen nog een vrij jonge discipline is, is de verzamelfase volop bezig. Veel erfgoed staat nog verspreid op verschillende plaatsen. Het is zaak om alles globaal in kaart te brengen en pas daarna heel gericht de verhuizing, registratie, verpakking en plaatsing van alle objecten te organiseren. Onmisbaar was/is de inzet van vrijwilliger Marc De Molder die al jarenlang aandacht had voor dit erfgoed. Hij zorgde er voor dat verschillende objecten bewaard bleven. Intussen is de werking rond AE ingebed in de BC en wordt er een structurele aanpak gehanteerd. In het voorlopige collectieplan voor het academisch erfgoed, waarvoor Daniël Ermens de krijtlijnen heeft uitgezet in 2020, is een overzicht opgenomen

van de materialen die in het erfgoeddepot op Campus Groenenborger of de Stadscampus dienen te worden bewaard.

Bij het sorteren van de bewaarde erfgoedobjecten wordt altijd een afweging gemaakt of de objecten de moeite waard zijn om te bewaren. Nu de erfgoedwerking rond academisch erfgoed enkele jaren loopt, worden de mogelijkheden bekeken of het verzamel- en afstootbeleid kan worden geprofessionaliseerd. In samenwerking met de collega's van het Universiteitsarchief wordt verkend of een waarderingstraject rond academisch erfgoed opportuun is. Mogelijk wordt hierrond ook samengewerkt met de collega's van de faculteit Ontwerpwetenschappen (Erfgoedstudies).

In 2019 liep de erfgoedactie Het Collectief Geheugen van de Universiteit Antwerpen, met tijdelijke tentoonstellingen op verschillende campussen. De oproep 'welke memorabilia heb jij nog van de universiteit en haar voorlo-

pers' vond veel gehoor. (Oud-)personeelsleden en (oud-)studenten leverden ondertussen bijna tweeduizend voorwerpen aan. De registratie en archivering van deze materialen werd in 2021 verdergezet.

Kunstpatrimonium - Sinds midden 2018 loopt er een project om een accurate, volledig bijgewerkte inventaris op te stellen van het kunstpatrimonium van de UAntwerpen (Kunst op de Campus). In eerste instantie werden de kunstwerken van de buitencampussen geregistreerd. In 2020 werd een begin gemaakt met de registratie van kunstwerken in de gebouwen op de Stadscampus. De twee collega's die voor Kunst op de Campus instaan, Karen Andree vanuit de bibliotheek en Ines Van Meerbeek vanuit Rubi, worden echter overbevraagd en dienden bij momenten al hun aandacht te richten op ad hoc dienstverlening, bijvoorbeeld om ondersteuning te bieden bij interne verhuisbewegingen of bruiklenen. Hierdoor kwam de registratie

in het gedrang en werden nieuwe afspraken gemaakt. Zo krijgt BC in 2022 extra assistentie in de persoon van Greet Caals, die gedurende zeven maanden komt helpen om de kunstwerken op de Stadscampus te inventariseren. In 2021 werd door Karen ook hard doorgevoerd aan de ontwikkeling van een datamodel, een overkoepelende assetmodule, die toelaat dat verschillende soorten erfgoedobjecten volgens eenzelfde model geregistreerd kunnen worden. Oplevering hiervan is voorzien voor mei 2022, waarna het model in gebruik zal worden genomen. Dit model zal worden toegepast voor de invoer van kunstwerken, maar ook voor devotieprenten (RG) en academisch erfgoed.

Bij RG

Het aankoopbudget van de Bibliotheek van het Ruusbroecgenootschap voor 2021 bedroeg € 30.000. Dat werd als volgt besteed:

Tijdschriftabonnements	€ 7.699,00
Monografieën	€ 16.558,00
Vervolgwerken	€ 5.187,00
Overdracht naar 2022	€ 556,00

In 2021 was het RG in totaal op 240 titels geabonneerd, waaronder 184 betaalde abonnementen, 37 ruilabonnements (via Ons Geestelijk Erf) en negentien abonnementen die gratis van de uitgever werden ontvangen. Het budget dat gereserveerd moet worden voor de tijdschriftabonnements weegt elk jaar zwaarder door. Daarom is het abonnementbestand in augustus herbekeken en werd een aantal abonnements opgezegd. Het gaat vooral om heemkundige tijdschriften die ook beschikbaar zijn in EHC, tijdschriften die digitaal beschikbaar zijn en abonnements van titels die in de UB aanwezig zijn en niet strikt tot ons vakgebied behoren.

€ 556,00 werd overgedragen naar het budget van 2022. Hiervoor werden al bestellingen geplaatst in 2021, maar deze zijn niet tijdig geleverd of de factuur is niet tijdig betaald.

Nieuwe aanwinsten - Binnen de uitgaven aan monografieën worden ook de aankopen voor de bijzondere collecties van het RG gerekend (€ 10.028,00). Ook in 2021 lag het budget dat besteed werd voor de aankoop van historische bronnen hoog. Het RG was dan ook in de gelegenheid om een editie van Hiëronymus Natalis' *Evangelicae historiae imagines* aan te kopen en een zestiende-eeuws handschrift met een tekst van Laurentius Naghelsmaker, met herkomstgegevens die verwijzen naar het begijnhof van Sint-Truiden.

Behoud & beheer

Behoud & beheer

De tweede basistaak van collectiebeherende cultureelerfgoedorganisaties is behouden en beheren, waarmee enerzijds de inspanningen voor preservatie, conservatie en restauratie van de collectie bedoeld worden, en anderzijds de brede verantwoordelijkheid voor een optimaal collectiebeheer (bv. registratie, ontsluiting en digitalisering). In dat verband vallen volgende activiteiten te vermelden.

Preservatie, conservatie, restauratie

Voor BC

Depots en klimaatbeheersing - Het professioneel behouden en beheren van collecties vergt niet alleen goede zorgen voor de materialen, maar ook voor de ruimtes waarin ze zich bevinden.

- In het preciosamagazijn van BC worden de temperatuur en vochtigheidsgraad gemeten. Een stabiele norm van 20°C wordt niet gehaald. In het magazijn is de gemiddelde temperatuur iets hoger, althans in de zomer. De gemiddelde relatieve vochtigheid is dan weer lager dan de ideale norm van 55%. Een positief punt in dit verhaal is dat de schommelingen – inzake temperatuur 2° meer of minder op 24 uur, inzake vochtigheid 5% meer of minder op 24 uur – vrij stabiel zijn en dus kleine intervallen tonen. Het klimaat

wordt systematisch gelogd, maar er wordt – samen met de collega's van het Universiteitsarchief – wel bekeken om over te schakelen naar nieuwe loggers en software om de waarden via wifi (en op afstand) uit te lezen. Het uitlezen van de huidige loggers is arbeidsintensief en zorgt steeds voor een storing in de metingen omdat ze handmatig moeten vastgenomen worden.

- De pijnpunten van het preciosamagazijn – iets te warm en iets te droog – zijn door Maartje De Wilde ter sprake gebracht tijdens overlegmomenten met haar leidinggevenden. Er is bereidheid om haalbare en betaalbare oplossingen te zoeken. In 2020 zijn er reeds enkele voorstellen geformuleerd om de bewaarcondities en het klimaat van de collectie op peil te houden en te

verbeteren, hier wordt stelselmatig aan gewerkt. Dit behelst:

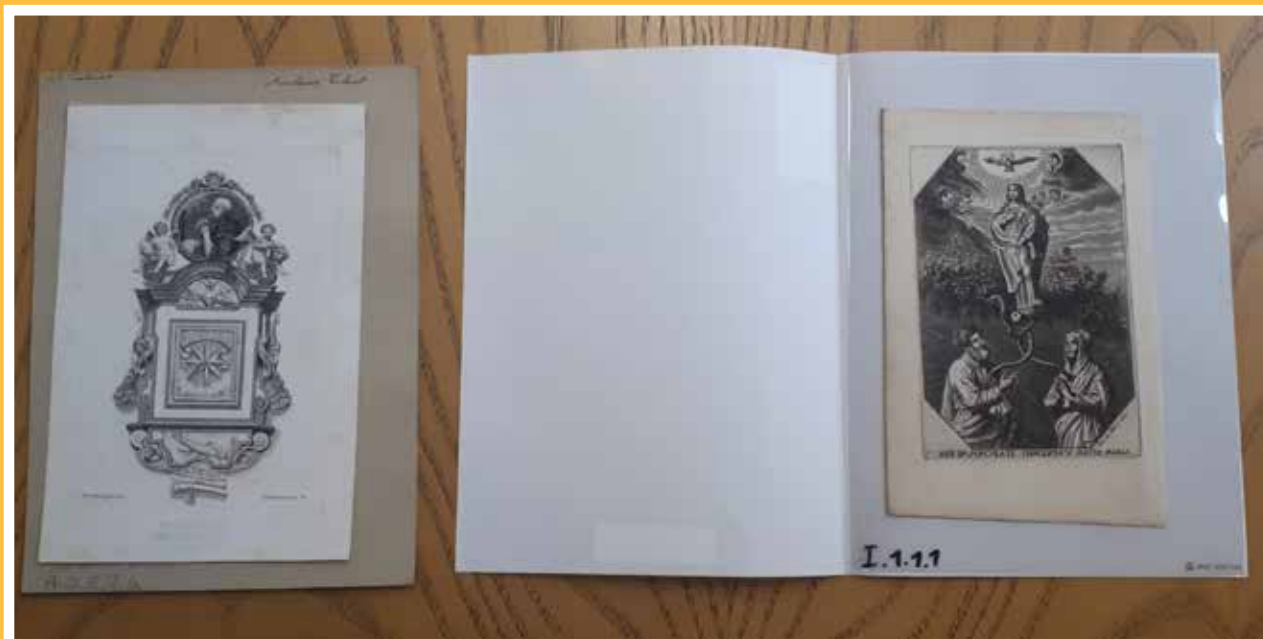
- Het verplaatsen van kostbare collecties of objecten naar de meest geschikte/stabiele plaatsen in het magazijn.
- Het (preventief) reinigen van magazijnen en collecties.
- Het optimaliseren van depotinrichting.
- Het op punt stellen van een calamiteitenplan.
- In de loop van 2021 worden extra loggers in gebruik genomen en wordt er, samen met de externe firma Art Salvage, onderzocht welke haalbare ingrepen uitgevoerd kunnen worden om het huidige magazijn te optimaliseren op vlak van temperatuur en relatieve vochtigheid. Zo werd er in 2021 een nieuwe brandkast gekocht, opdat bepaalde stukken op een zeer veilige plek in het magazijn bewaard worden. Tegelijk biedt deze firma begeleiding bij het opstellen van een calamiteitenplan, een project dat van toepassing is op de gehele UB (op alle campussen) en het RG. Dit zal ook de interne zichtbaarheid van onze bibliotheken ten goede komen, want bij een dergelijke oefening worden ook de schoonmaakploegen, de

gebouwverantwoordelijken, diensthoofden van de technische dienst betrokken.

Dit traject wordt opgestart in 2022¹.

- In 2021 werd verdergegaan met de inrichting van het erfgoeddepot op Campus Groenenborger, waar het academisch erfgoed wordt opgeslagen. In het najaar van 2021 heeft een stagiaire van de opleiding Conservatie en Restauratie een plan opgesteld voor de definitieve inrichting van dit depot.
- Het oorspronkelijke kunstdepot op Campus Drie Eiken voldoet niet meer in opslagvolume, bovendien is deze ruimte ook onderhevig geweest aan stof tijdens grote verbouwingswerken van het gebouw waarin het depot zich bevindt. Momenteel worden kunstwerken in reserve op verschillende plaatsen bewaard en we streven naar meer eenheid. De nood aan een geschiktere opslaglocatie dringt zich op. Hiervoor werden de eerste stappen ondernomen in 2021. Er werd een geschikt lokaal in de bibliotheek op de Stadscampus gevonden; dit bevatte een omvangrijke archiefcollectie die intussen overgedragen werd aan het Rijksarchief. De ruimte werd volledig leeggemaakt, daarna gereinigd en geschilderd. In 2022 staat de inrichting op de planning, daarna volgt ingebruikname.

¹ Intussen heeft de Universiteitsbibliotheek al twee calamiteiten meegemaakt: een waterlek in 2020 en een brand in 2022. Er is al veel praktijkervaring aanwezig.

Herverpakken van de prentencollectie RG.

Collectiezorg - De eerstelijnsconservering van de oude drukken gaat onverminderd voort en maakt deel uit van de dagelijkse werking van BC. Het op orde houden van de magazijnen en de dagelijkse zorg voor de collectie wordt opgevolgd door het kleine team. Grootschaliger projecten zoals het droogreinen of herverpakken van bepaalde deelcollecties worden ingepland tijdens de zomermaanden, opdat jobstudenten hierbij kunnen helpen.

- In 2021 werden een aantal zuurvrije dozen besteld bij de firma Schreijen. Het aantal is vrij gering omdat de conservator enkele maanden afwezig was, maar dit zal de komende jaren weer toenemen. Zuurvrije dozen vormen een belangrijke buffer tegen een van de grootste vijanden van een boekencollectie, namelijk stof en schimmelvorming en binnen de afdeling is beslist om twee keer per jaar een grotere bestelling te plaatsen.
- Het droogreinen van boeken en het maken van zuurvrije wikkels gebeurt niet langer door de leeszaalmedewerkers, het ontbreekt hen aan tijd om dit te doen. We besteden dit uit aan jobstudenten of stagiairs. Zij helpen bij het preventief reinigen van objecten en ruimtes. Door de afwezigheid van de conservator werd hier in 2021 minder geïnvesteerd, maar dit wordt weer een

aandachtspunt in de komende jaren. Vooral de zomermaanden zijn geschikt om jobstudenten gedurende een langere periode in de magazijnen te laten werken, zo worden er op korte tijd grote vorderingen gemaakt. Deze winst wordt niet louter geboekt op het vlak van schoongemaakte boeken, maar ook op het gebied van registratie. We proberen de schoonmaakoefening te combineren met het noteren van specifieke fysieke kenmerken; informatie die later wordt toegevoegd aan de bibliografische records in de bibliotheekcatalogus.

- Ook voor het AE en de kunstcollectie werken we samen met stagiairs of jobstudenten, vaak met studenten van de opleiding Conservatie-Restauratie aan de UAntwerpen, waardoor we de band met de faculteit Ontwerpwetenschappen versterken en hun expertise heel gericht inzetten.
- Leeszaalmedewerker Anne Verlinde beschikt over expertise inzake schimmelcontrole. Zij wordt vaak bevraagd om voor de UB controles uit te voeren. In 2021 werden in de bibliotheek twaalf objecten getest op schimmel; geen daarvan maakten deel uit van BC. Ook ruimtes worden sporadisch op schimmel getest, zoals vlekjes op plafonds of betonnen palen. In het preciosamagazijn waren er in 2021 geen indicaties die zouden kunnen wijzen op schimmelvorming.
- Volgend op het waterlek in 2020 nam Art Salvage in 2021 luchtmonsters af naar schimmels en gisten, ook in het preciosamagazijn. Alle resultaten voor ons magazijn waren negatief.

Voor RG

Infrastructuurwerken – De vernieuwde huurovereenkomst van 2020 had tot gevolg dat er heel wat **infrastructuurwerken** gepland werden bij het RG, ook in het depot. Zo werd in 2021 het verwarmingssysteem in het magazijn waar de oude drukken bewaard worden volledig vernieuwd en werden er op alle verdiepingen meters geplaatst om de temperatuur en de vochtigheid te meten. De dakbedekking werd volledig vernieuwd en er werden zonnepanelen geplaatst. De deursloten werden vervangen door een cijfersloten. Enkel bevoegde personen hebben voortaan toegang tot het magazijn.

Metingen in dit magazijn hebben aangetoond dat een stabiele norm van 20° C niet gehaald wordt. In de zomer ligt de gemiddelde temperatuur 2° à 3° hoger. De gemiddelde relatieve vochtigheid is dan weer lager dan de ideale norm van 55% en schommelt rond de 47%. Het constant monitoren van de collecties die in dit magazijn bewaard worden is dan ook een noodzaak.

De handschriften, incunabelen, postincunabelen en de devotieprenten worden in aparte, kleinere depots bewaard, die wel een klimaatregeling hebben.

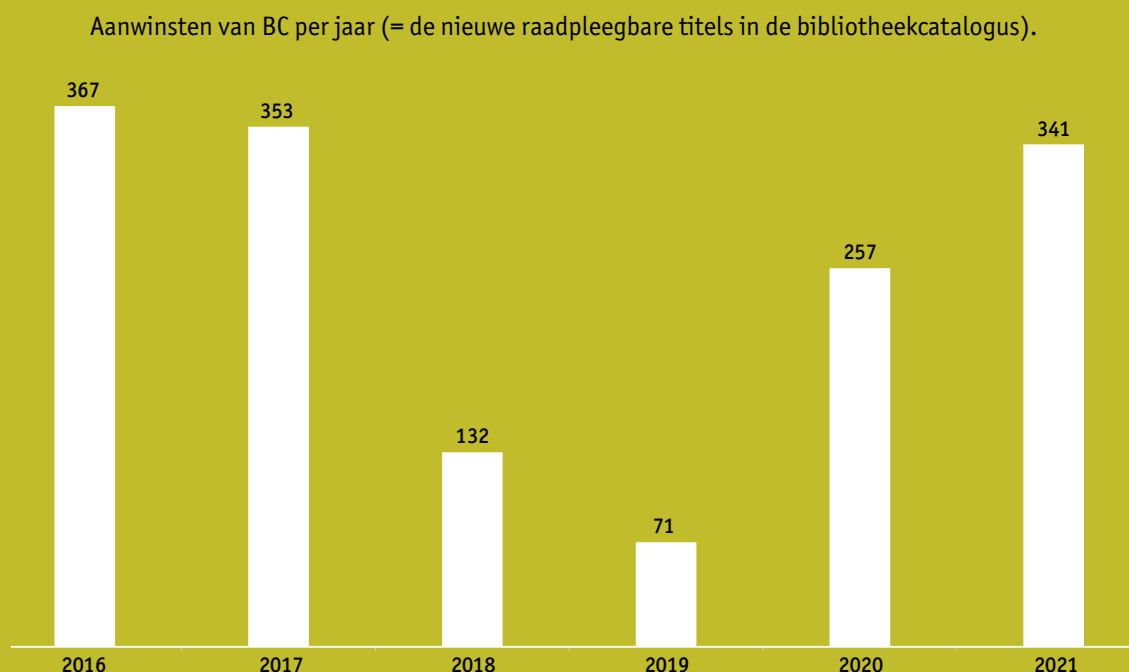
Collectiezorg – Het op orde houden van de magazijnen en de dagelijkse zorg voor de collectie wordt opgevolgd door de leeszaalmedewerkers. Het droogreinigen van oude drukken en het maken van zuurvrije wikkels wordt gedaan door twee vrijwilligers die elk een dagdeel per week komen. Door corona moesten worden afgezien van deze regelmaat. In het najaar van 2021 zijn de vrijwilligers weer aan de slag gegaan.

In het ontsluitingsproces van de prentencollectie wordt ook ruimte gemaakt voor het herverpakken ervan. De prenten, die op zuurhoudende dragers zijn gekleefd, worden nu

verpakt in een zuurarm hoesje van melinex en een zuurarm papieren hoesje waarop de barcode en het plaatskenmerk worden gekleefd.

Om de kostbare stukken die ter inzage worden bewaard achter de balie veilig te kunnen opbergen in afwachting van raadpleging door de lezer heeft het RG in het najaar van 2021 een kluis aangekocht. Ook bij de ontsluiting van de prentencollectie is het nuttig om een kluis in de nabijheid van de werkplek van de beschrijver te hebben.

In 2021 zijn er geen boeken en prenten gerestaureerd.

Registratie & ontsluiting

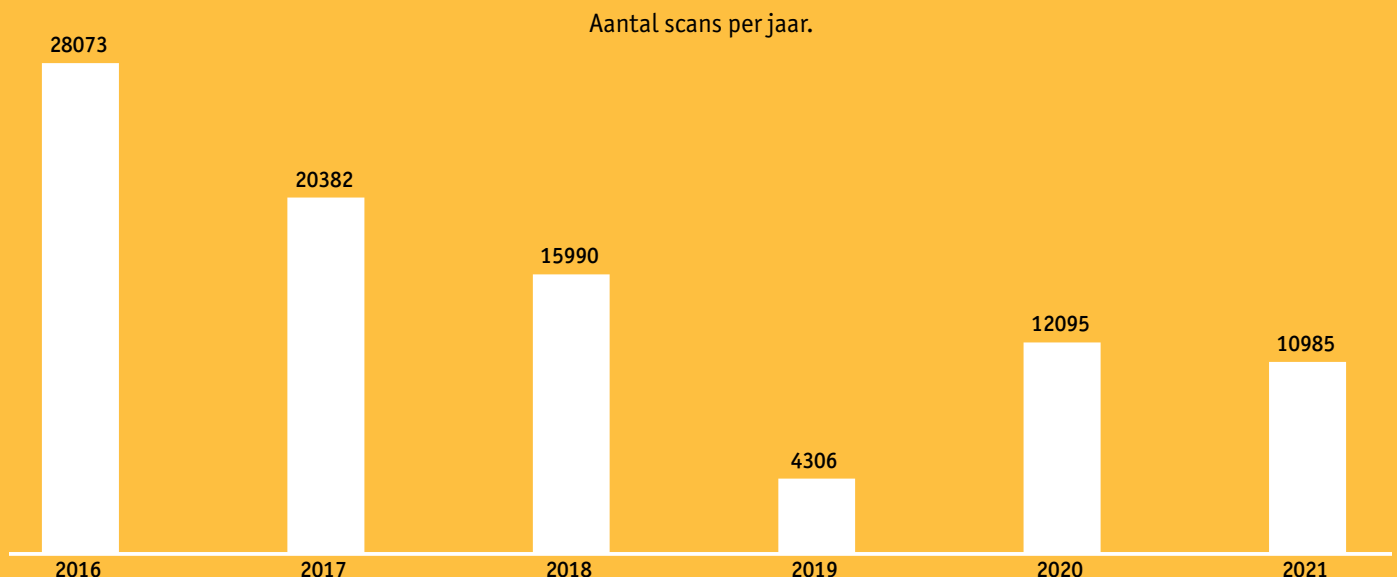
Voor BC

De UB hecht bijzonder veel belang aan een correcte registratie van al haar erfgoed: de boeken, de prenten, het academisch erfgoed, de kunstwerken en de archivalische collecties. Gedegen metadata waarbij internationaal heersende regels worden gevolgd, vormen de basis voor de eigen catalogus, maar tegelijk maken zij data-uitwisseling mogelijk met andere bibliotheken, op nationaal en internationaal vlak én bieden ze tal van onderzoeksmogelijkheden. Dit is uiteraard een werk van lange adem, maar de aandacht voor kwaliteitsvolle metadata is per definitie aanwezig in de catalografische werking van de UB. Tegelijk houdt Maartje De Wilde de vinger aan de pols wat betreft

breder onderzoekprojecten en wordt er, waar mogelijk, geprobeerd om aansluiting te vinden. Zeker wat betreft IIF (International Image Interoperability Framework) zijn er nieuwe mogelijkheden, die we in de toekomst – samen met andere partners, waaronder Anet – zullen verkennen.

Bibliothecair erfgoed

Catalograaf Jef De Ridder maakte een grote inhaalbeweging bij de invoer van oude drukken (en moderne preciosa, zij het in mindere aantallen) voor BC. De achterstand die we op dit vlak hadden, zal in 2022 volledig weggewerkt zijn.

- **Het aantal nieuwe beschrijvingen met plaatskenmerk MAG-P**, nl. oude drukken of preciosa, in de bibliotheekcatalogus bedraagt 297.
- **Het aantal nieuwe beschrijvingen met plaatskenmerk MAG-MP**, nl. moderne preciosa, in de bibliotheekcatalogus bedraagt 44.

Gegevens die door Jef De Ridder worden ingevoerd, krijgen steeksproefsgewijs een ‘controle’ door een leeszaalmedewerker. Aangezien de foutenlast erg klein is, beslisten we in 2021 om slechts 1 op de 10 ingevoerde beschrijvingen te controleren. Wat wel systematisch wordt verwerkt zijn de fysieke kenmerken en schadekenmerken van de boeken, die in een afzonderlijke module voor objectregistratie worden beschreven. Deze kenmerken worden ook standaard geregistreerd bij het klaarmaken van scanopdrachten. Deze module bevindt zich in een niet publiek deel van de catalogus, maar het is belangrijk om deze gegevens te verzamelen, met als doel om ze op een later moment wel te kunnen delen en onderzoek mogelijk te maken. De conservator gaat hierover in gesprek met collega’s van Anet en met conservatoren van andere Antwerpse erfgoedbibliotheken die Brocade gebruiken; om de kennisdeling te vergroten en om eventuele aanpassingen in Brocade me-

teen efficiënt te laten renderen voor verschillende partners – wat de gebruiker ten goede komt. Tegelijk helpt deze bibliografische informatie ook om de fysieke eigenschappen van de eigen collectie beter te leren kennen.

BC werkt mee aan de update van de Collectiewijzer van de VEB. In de loop van 2021 werd de informatie over de bibliotheek, het collectieprofiel, deelcollecties en thema’s aangevuld en verbeterd. Ook RG werkte hieraan mee. De info is nu volledig up to date. VEB kampt met technische problemen waardoor de oplevering van het project op zich laat wachten, maar de invoer die wij moesten aanleveren, is intussen wel klaar.

Academisch erfgoed

Daniël Ermens staat in voor de basisregistratie van het academisch erfgoed. Hij beschreef in 2021 ca. 750 objecten (uit de memorabilia-collectie, de computercollectie, de Gevaert-collectie en de collectie wetenschappelijke instrumenten) in Excel-files. In overleg met Anet wordt gewerkt aan een AE-module in Brocade voor de registratie en beschrijving van de objecten op stukniveau. Daarbij wordt een breed perspectief gehanteerd en wordt ingezet op het gebruik van internationale standaarden, zodat er meer mogelijkheden voor Linked Open Data gecreëerd worden.

Kunstpatrimonium

In 2021 werd vooral gewerkt aan de upgrade van het beschrijvingsmodel, conform internationale registratiestandaarden. Deze nieuwe structuur zal data-uitwisseling mogelijk maken. De ontwikkeling van het beschrijvingsmodel wordt ook met Daniël Ermens overlegd, zodat het eveneens bruikbaar zal zijn voor het academisch erfgoed en de prentcollectie van het RG. Nieuwe kunstwerken werden uiteraard geïnventariseerd in het huidige systeem en er wordt een inhaalbeweging gepland voor het kunstpatrimonium op de Stadscampus. Daarvoor zal in 2022 een tijdelijke medewerker worden ingeschakeld.

Voor RG

RG probeert haar rijke collectie zo efficiënt mogelijk te ontsluiten. Vanwege de beperkte omvang van haar team moet ze voor bepaalde onderdelen ondersteuning vragen van de collega's van de UB en een beroep doen op externe fondsen.

- Alle reguliere aanwinsten werden door de dienst catalografie van de UB ontsloten in de Anet-catalogus volgens het regelwerk van Brocade.
- Oude drukken verschenen tussen 1500-1850 werden voor 1990 in de elektronische catalogus ingevoerd aan de hand van de steekkaarten. Deze boeken zijn nog niet voorzien van een barcode, wat elektronische registratie bij consultatie bemoeilijkt. Het systematisch voorzien van een barcode aan deze oude drukken is de voorgaande jaren gedaan door een vrijwilliger. Door corona is deze samenwerking stopgezet en wordt deze taak uitgevoerd door een leeszaalbediende, hierbij geholpen door een stagiaire. In 2021 kende zij aan ca. 330 boeken een barcode toe.

- De bibliothecaris kreeg in 2021 schrijfrecht om zelf objecten toe te voegen aan de STCV-databank. Zij voegde 98 beschrijvingen uit de RG-collectie toe. Bij 14% van deze beschrijvingen ging het om nieuwe beschrijvingen. Van de projectleider STCV ontving het RG een overzicht van alle exemplaren uit de collectie die opgenomen zijn in de databank. Eind 2021 staat de teller op 4975 beschrijvingen.
- Samen met het toekennen van de barcodes aan oude drukken wordt een standplaatscontrole uitgevoerd. Titels die nog niet in de catalogus waren opgenomen, worden nu ingevoerd. Het gaat meestal om tweede exemplaren, maar ook regelmatig om onderdelen van een convoluut die over het hoofd gezien werden. Tevens worden de ontbrekende titels geïnventariseerd.

Digitalisering

De digitalisering van de erfgoedcollecties blijft een basistaak voor zowel BC als voor het RG. Tot 2020 was er alleen een boekenscanner in de UB waarvan gebruik kon worden gemaakt. Met het oog op de digitalisering van haar prentencollectie heeft RG een eigen scanner gekocht. En de UB kijkt momenteel uit naar een nieuw toestel, want zowel het toestel als de bijhorende software zijn op korte termijn aan vervanging toe.

Voor BC

- De UB beschikt over een professionele boekenscanner die ook wordt ingezet wanneer de collega's van het RG reproducties nodig hebben.
- Gedigitaliseerde werken worden automatisch opgeladen in het digitaal platform van de bibliotheekcatalogus. De hoogwaardige scans zijn dus meteen zichtbaar voor gebruikers.
- In 2021 werden voor BC boeken uit verschillende collecties gedigitaliseerd: oude drukken, handschriften, CMI-collectie, beschadigde werken (MAG-DAM). De focus is verbreed ten opzichte van enkele jaren geleden, omdat de praktijk leert dat overdaad aan eenzijdig bronnenmateriaal (bv. beschadigde werken) vrij saai en eentonig is. Daarom wordt het aanbod aan materialen

gespreid, met dien verstande dat er soms wel bepaalde werken worden gegroepeerd (bv. een selectie oude drukken in het kader van een online tentoonstelling).

- BC digitaliseerde 96 objecten, goed voor 7059 scans.
- 32 objecten zijn op aanvraag gescand, goed voor 3926 scans. Dit cijfer stijgt. 23 aanvragen kwamen van interne gebruikers, 9 aanvragen waren extern. Een kwam zelfs uit Japan.
- Digitalisering wordt altijd voorafgegaan door een materiaalanalyse door een leeszaalmedewerker, die in Brocade wordt geregistreerd.
- Voor het scannen worden voornamelijk de medewerkers van de Algemene Lezersdiensten ingeschakeld.

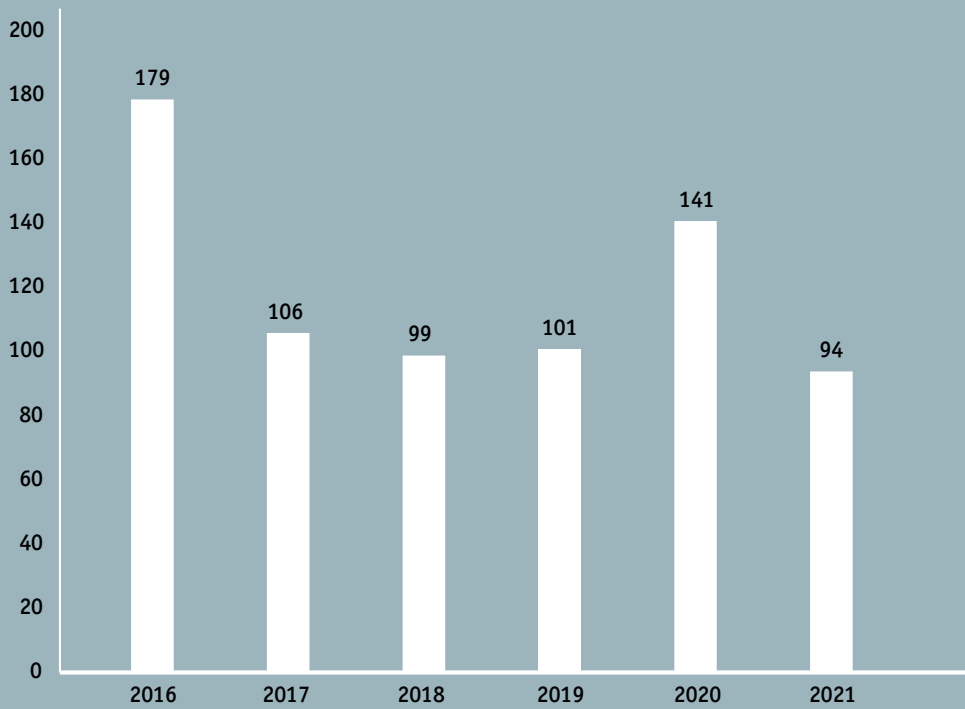
Voor RG

- Voor de digitalisering van haar boeken maakt het RG gebruik van de professionele boekenscanner van de UB. De erfgoedcollectie wordt niet systematisch gedigitaliseerd, maar wel wordt geprobeerd om in de mate van het mogelijke nieuwe aanwinsten onmiddellijk te laten scannen in de UB. Eind 2021 werden 56 objecten uit de collectie van het RG op het digitaal platform van de UAntwerpen toegevoegd.
- De EPSON flatbed-scanner (A3), die in 2020 is geïnstalleerd om zelf prenten te kunnen scannen heeft tot september 2021 zijn nut bewezen, totdat er een professionele scanner werd aangekocht.
- In september werd bij IGuana een Metix-scanner met camera aangekocht om de 40.000 devotieprenten systematisch en op hoge kwaliteit te kunnen digitaliseren. In de eerste maanden, tot aan de jaarwisseling, zijn er ca. 650 prenten gescand.

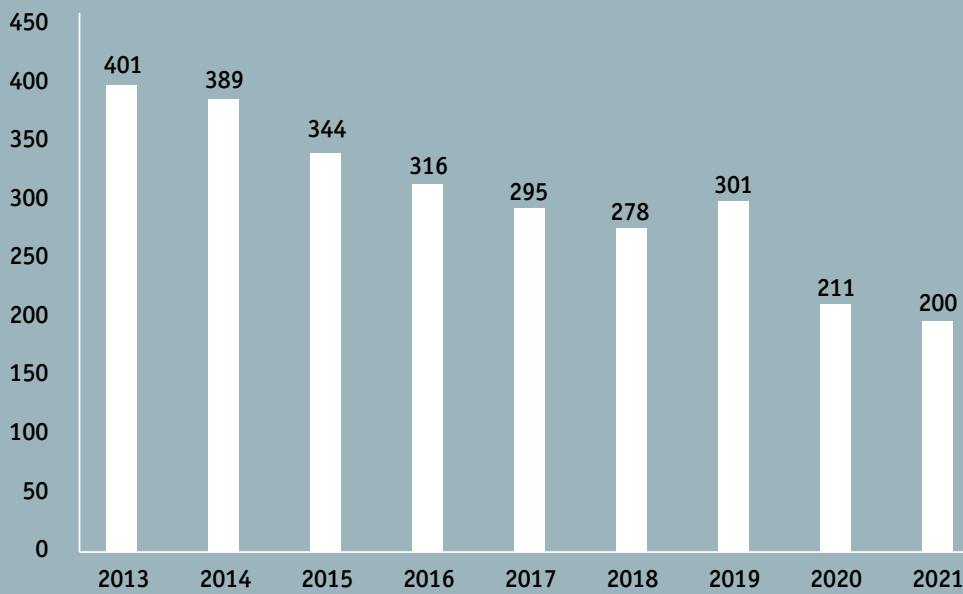

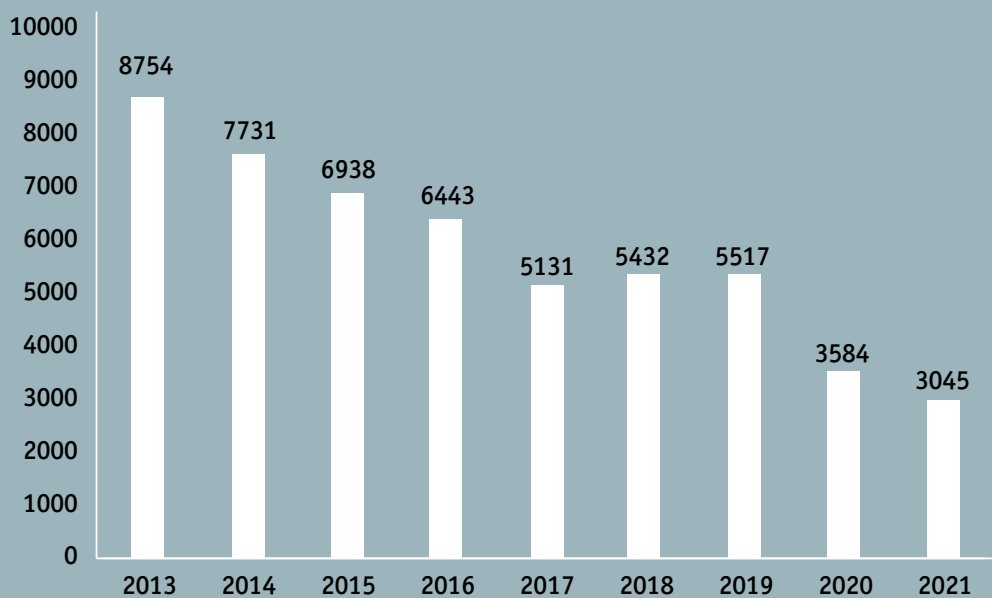
Onderzoek

Aantal leeszaalbezoekers BC tussen 2016 en 2021.

Aantal unieke leeszaalbezoekers per jaar voor het RG tussen 2013 en 2021.

Aantal leentransacties per jaar voor het RG tussen 2013 en 2021.

Onderzoek

De onderzoeksfunctie is de derde basisfunctie van collectiebeherende cultureelerfgoedorganisaties. Hieronder vallen alle inspanningen van de organisaties om wetenschappelijk onderzoek en, in de lijn daarvan, academisch onderwijs over de collectie te stimuleren. In dat verband vallen volgende activiteiten te vermelden.

Fysieke gebruikers

Voor BC

In 2021 waren er 94 leeszaalbezoeken voor BC (62 unieke bezoekers, in tegenstelling tot 48 vorig jaar). 65 interne bezoekers, 29 externe.

De meeste bezoekers zijn individuele gebruikers: studenten of personeelsleden die de collectie nodig hebben voor studie- of onderzoeksdoeleinden. Daarnaast zijn er ook docenten die de collectie benutten in functie van bepaalde colleges. Ook stagiairs, vrijwilligers en jobstudenten behoren tot onze gebruikers.

Voor RG

In 2021 waren er 200 unieke bezoekers, die minstens eenmaal de leeszaal bezochten. In totaal vonden er **3045** leentransacties plaats. Dit gaat niet louter over de historische erfgoedcollectie, maar ook over de collectie secundaire literatuur. Zoals hierboven reeds is aangegeven, gaat het vooral over studenten en academici die de bibliotheek gebruiken in functie van hun onderwijs- en onderzoeksopdrachten. De laatste jaren was een stabilisatie van het aantal bezoekers en leentransacties waar te nemen, nadat de cijfers in het begin van het tweede decennium van deze eeuw aanzienlijk waren gedaald. Door de coronamaatregelen zijn de cijfers verder gedaald.

Faciliteren van onderwijs & onderzoek

Door de gezondheids crisis en de strenge maatregelen aan de Universiteit Antwerpen konden BC en RG in 2021 niet zoals gebruikelijk ingezet worden als locatie voor verschillende colleges uit de bachelor- en masteropleidingen en als locatie voor de jaarlijkse Summer Schools.

Voor BC

- Departement Geschiedenis: op 22 april 2021 organiseerden Maartje De Wilde en Willem Vanneste een digitale bijeenkomst waarop zij de werking van hun diensten en de geïntegreerde erfgoedwerking voorstelden aan 12 professoren, assistenten en onderzoekers van het departement Geschiedenis. Alexia Coussement, verbonden aan het departement Geschiedenis, stelde ook kort haar onderzoek naar de geschiedenis van de universiteit voor. Na de presentaties was er ruimte voor overleg en werd besproken hoe de Universiteitsbibliotheek en het departement Geschiedenis nog beter kunnen samenwerken. Welke synergie kunnen we nog versterken op het vlak van onderwijs en onderzoek? Eén praktische vraag zal alvast worden uitgewerkt in de nabije toekomst: hoe kunnen we vanuit de bibliotheek nog beter duidelijk maken aan studenten welke zoekstrategieën ze kunnen gebruiken om bepaalde bronnen te vinden.
- Vak 'Erfgoed & Bibliotheken': op 11 maart 2021 doceerde prof. Pierre Delsaerdt een college over de bibliografische ontsluiting van oude drukken, waarbij hij gebruik maakte van een aantal werken uit de BC als lesmateriaal. Na afloop kregen de 9 studenten een opdracht om zelf een oud boek op te vragen, te raadplegen en te beschrijven.

Oude boeken, nieuwe technieken

Prof. Pierre Delsaerdt (dept. Geschiedenis) gaf digitaal een hands-on mastercollege. Hij maakte gebruik van onze collectie en gaf meteen ook een opdracht aan zijn studenten. Daarna was het aan hen om coronaproof en na afspraak een oude druk te beschrijven.

Voor RG

- Voor het college Cultureel erfgoed: spelers, uitdagingen en technieken (prof. Pierre Delsaerdt) werd digitaal lesmateriaal aangereikt.
- Voor het college Cultuurgeschiedenis Middeleeuwen (prof. Veerle Fraeters) werd gebruik gemaakt van de collecties van het RG.
- Naar jaarlijkse gewoonte werd ook in 2021 een aantal oude drukken geselecteerd voor de studenten Nederlandse Letterkunde, die van deze objecten een materiële beschrijving dienden te maken voor het vak Wetenschappelijke Vaardigheden (prof. Hubert Meeus). Voor het RG ging het om 19 werken.
- Voor het college Religieuze letterkunde van de middeleeuwen en vroegmoderne tijd (prof. Kees Schepers) werd gebruik gemaakt van de collecties van het RG.
- Voor het college Cultuurgeschiedenis van de Lage Landen (prof. Veerle Fraeters) werd gebruik gemaakt van de collecties van het RG.
- Wij ontvingen de studenten van het Master College Mystieke auteurs en lieten hun kennis maken met enkele handschriften en vroege drukken met mystieke teksten.

Anet-collega Linda Sile werd geïnterviewd voor een Lets tijdschrift, gericht op Letlanders in België. Zij wilde heel graag enkele boeken uit Bijzondere Collecties tonen.

Summer Schools

Voor 2021 stonden twee Summer Schools gepland waarvan de deelnemers ook kennis konden maken met de collectie van RG, tijdens hands-on sessies. De Summer School Books and Culture moest vanwege de op dat moment geldende corona-maatregelen afgelast worden, maar de Summer School Jesuit Heritage kon digitaal plaatsvinden:

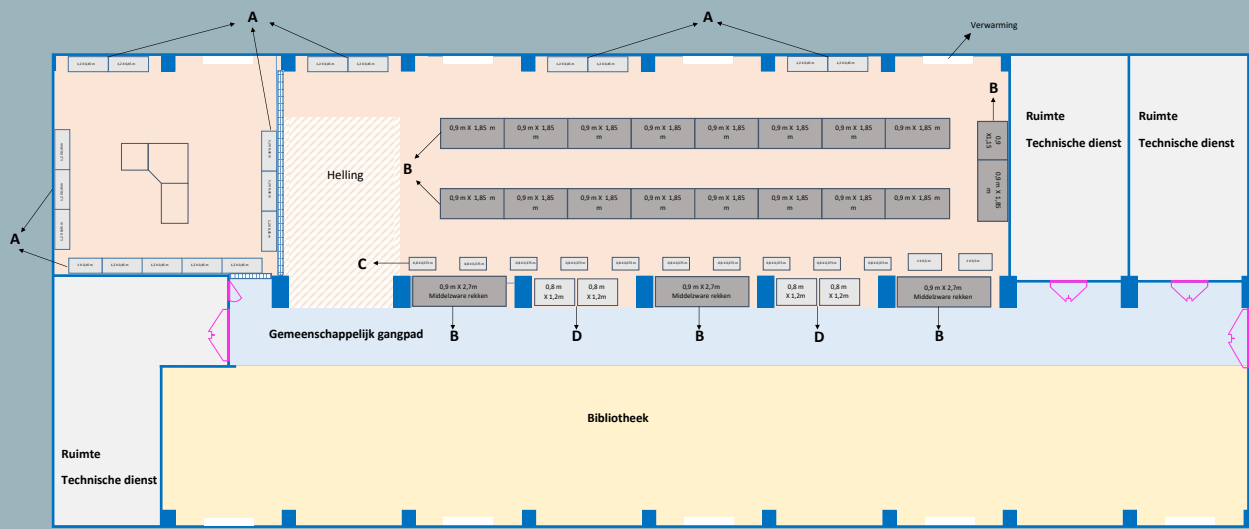
- Summer School Books & Culture: The Plantin Press and the Religious Book (verplaatst naar juni 2022). Georganiseerd door het RG (prof. Kees Schepers en Daniël Ermens).
- Summer School Jesuit Heritage (verplaatst naar september 2021: digitaal). Georganiseerd door het RG (prof. John Arblaster en prof. Rob Faesen).

Doctoraatsonderzoek Tjil Nuyts (RG)

Het archief van het RG, dat bewaard wordt in de bibliotheek, leverde heel wat materiaal aan voor het project Mystiek erfgoed en moderne identiteiten. Receptie en toe-eigening van de middeleeuwse 'Vlaamse' mystica Hadewijch tijdens het interbellum in België (prof. Veerle Fraeters en Tjil Nuyts).

Rondleidingen of lezingen over de collectie, de werking van de afdeling, of over specialisaties van de medewerker

- Werkbezoek door Jelena Dobbels op 18/08/2021, de nieuwe adviseur erfgoedbibliotheken en archieven van Faro. Ze heeft een dag meegedraaid op de afdeling en kreeg uitleg over onze werking en processen.
- Rondleiding aan Werner Jacobs, Chief Financial Officer van de UAntwerpen over de werking en de collecties van de afdeling BC (1/10/2021). Maartje De Wilde en Trudi Noordermeer verzorgden de toelichting.
- Rondleiding aan Ieva Brinkmane (journalist) en Ilze Goldsteina (fotograaf) op 12 oktober 2021, samen met Anet-collega Linda Sile in functie van een interview met Linda. Dit artikel, onder meer over de Bijzondere Collecties, werd gepubliceerd een Lets magazine voor Letse inwoners van België.
- Rondleiding aan Jan Van den Nieuwenhuijzen, directeur AUHA (15/12/2021). Maartje De Wilde en Trudi Noordermeer verzorgden de toelichting.
- In het kader van het stadsfestival Barokke Influencers bezocht op 18 maart de intendant van het festival Harold Polis het Ruusbroecgenootschap, waar hij kon kennismaken met het jezuïtische erfgoed uit de collectie. In ditzelfde verband ontving het RG op 13 september 2021 Tim Oeyen en Sanny Winters van het communicatiebedrijf Oeyen & Winters om kennis te maken met de collectie ter inspiratie voor de ontwikkeling van het campagnebeeld voor het stadsfestival.
- Op verzoek van UCSIA ontving het RG op 18 december een delegatie van het Museum Hof van Busleyden en De Garage en lieten hen kennismaken met stukken uit onze collectie die in verband kunnen gebracht worden met de rijke mystieke cultuur in de talrijke Mechelse kloosters en aan het hof.

- A** Gesloten afsluitbare kasten Sysco® (afmetingen: L1200/D450/H2000 mm en L1000/D450/H2000 mm)
- B** Middelzware rekken (afmetingen: L1850/D900/H2000 mm, L2700/D900/H2000 en L1150/D900/H2000 mm)
- C** Vitrinekasten
- D** Pallet uit kunststof (afmetingen: L1200/D800 mm)

Eén van de zes plannen die Elina ontwierp. Mits kleine aanpassingen werd de inrichting van het depot op dit plan gebaseerd.

Stages

Elk jaar dienen BC en RG stagevoorstellen in rond publieksgeschiedenis en publiekswerking. De vacatures worden verspreid onder studenten van de UGent (opleiding Geschiedenis, bachelor- en masterstage; opleiding Historische Taal- en Letterkunde, masterstage) en de UAntwerpen (opleiding Geschiedenis, masterstage). Twee studenten van de UAntwerpen hebben positief gereageerd op deze oproep en liepen in het voorjaar van 2021 120 uren stage bij BC en RG.

- Esther van Thielen was in het voorjaar van 2021 gastcurator bij BC. Ze werkte mee aan een webtoepassing van een oudere expo rond deugd & ondeugd in de 17de eeuw. De opdracht bestond erin om hierover een digitale tentoonstelling te maken, in een nieuw technisch format en vanuit een aantrekkelijk verhalend concept. In 2019 was er een fysieke expo over hetzelfde thema. Hoewel dat als leidraad gebruikt mocht worden, wilden de stagebegeleiders wel naar een publieksvriendelijker concept toewerken; waar mogelijk

met een transhistorische of interdisciplinaire invalshoek. Ze selecteerde zelfstandig werken uit de collecties van de UB (Bijzondere Collecties) en de Bibliotheek van het Ruusbroecgenootschap. Tijdens de stage maakte de student ook kennis met de collecties en de werking van de bibliotheek. Ze werd begeleid door Maartje De Wilde en Kara Verboven.

- Elise Snijers liep in het voorjaar van 2021 stage bij het RG. Zij deed ervaring op in de dagelijkse werkzaamheden van de bibliotheek en aan de hand van bronnen uit de collectie van het RG maakte zij een kleine video, met als titel Emoties in de Vroegmoderne Tijd, die gepubliceerd werd op de website van het RG. Elise werd begeleid door Erna Van Looveren en Daniël Ermens.
- In het najaar van 2021 meldden zich twee studenten voor een stage het RG in het voorjaar van 2021 (Rowena den Ridder en Ioana Enache).

- In het najaar 2021 startte Joke De Wilde (studente Bibliotheekwetenschappen aan de Artevelde Hogeschool) aan haar stage-traject. Ook zij deed uitvoerig ervaring op in de dagdagelijkse werking van de bibliotheek. Zij deed bovendien onderzoek naar geïllustreerde zeventiende-eeuwse Antwerpse drukken van jezuïetenauteurs en bracht hiervan verslag uit in een document voor intern gebruik.
- In het najaar van 2021 werkte Elina Van Thielen (opleiding Conservatie en Restauratie) aan haar stageopdracht bij het Academisch Erfgoed: het inrichten van het erfgoeddepot op de Campus Groenenborger. Zij nam deel aan twee werkbezoeken, aan het MAS in Antwerpen en Museum Boerhaave in Leiden, waar ze samen met Daniël Ermens en Marc Demolder de depots heeft bezocht.

De leeszaal van de bibliotheek van het Ruusbroecgenootschap

Magazijnaanvragen

Voor BC

In 2021 werden in Brocade 61 magazijnaanvragen gedaan voor BC. Daarnaast werd de collectie intensief geraadpleegd door onderzoekers, stagiairs, vrijwilligers en jobstudenten. Deze cijfers zijn echter niet zichtbaar in Brocade, omdat zulke aanvragen meestal via e-mail verliepen, of omdat de boeken rechtstreeks in het preciosamagazijn werden geconsulteerd, terwijl men daar aan de slag was.

Voor RG

In 2021 werden in Brocade 790 magazijnaanvragen gedaan voor het RG. Dit aantal bevat aanvragen voor primaire en secundaire literatuur. Daarnaast is het nog steeds mogelijk boeken aan te vragen door een papieren aanvraag in te vullen. Dit gebeurt nog veelvuldig. Het totale aantal aanvragen ligt dus aanzienlijk hoger. Evenmin weerspiegeld in deze cijfers zijn de consultaties van de handschriften en prenten en een deel van de oude drukken. Deze objecten kunnen nog niet worden aangevraagd via Brocade. Ten slotte werd de collectie ook geraadpleegd door onderzoekers, stagiairs, vrijwilligers en jobstudenten, die hun aanvragen per e-mail deden, of soms de boeken rechtstreeks in het magazijn consulteerden.

Digitale gebruikers

Voor BC

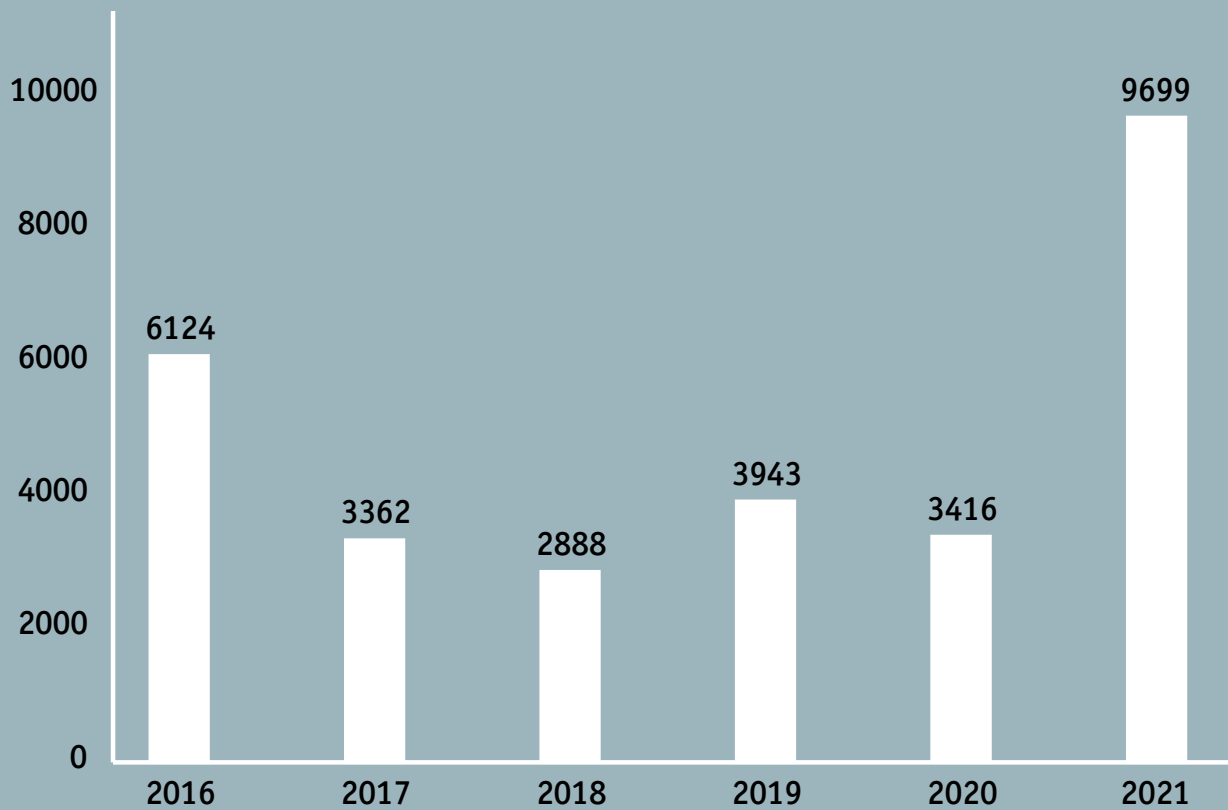
Het digitaal platform van BC voor de oude drukken (uapreciosa) werd 6228 keer geconsulteerd in 2021.

Voor de andere digitale platformen werden de volgende cijfers geregistreerd:

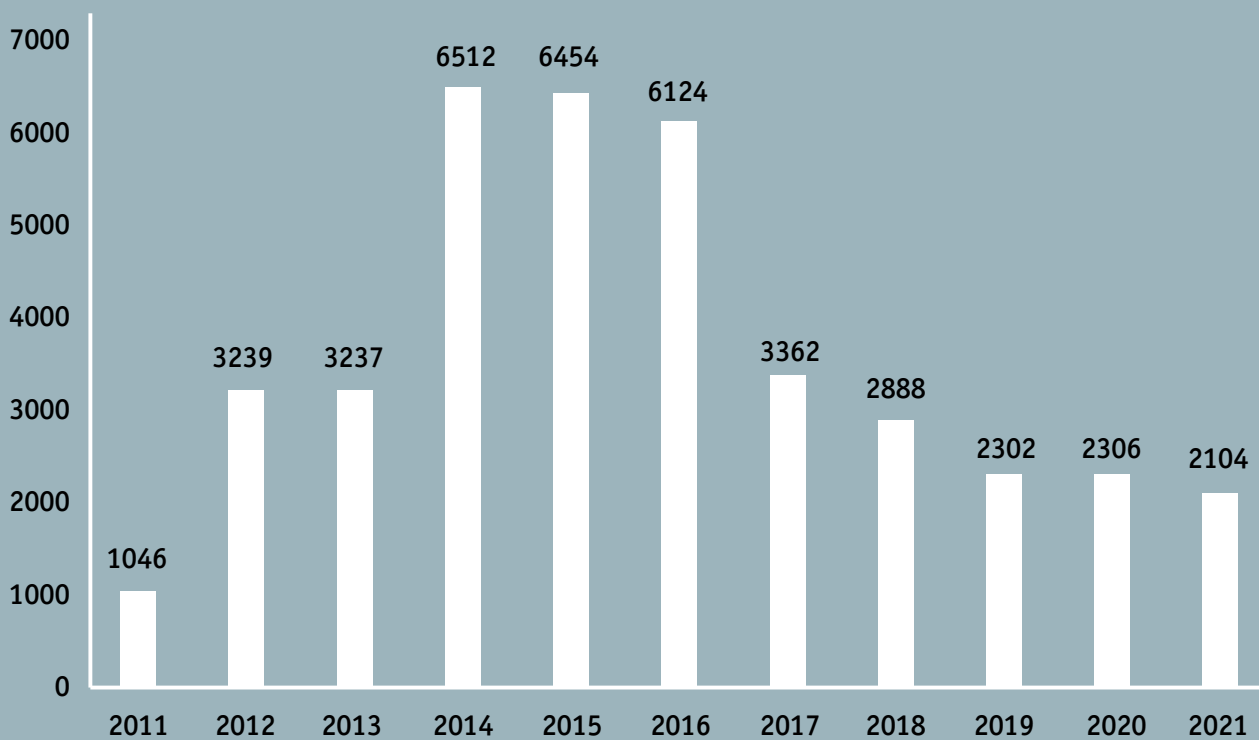
- Archief van het KAGA: 8
- Collectie Thijs: 2421
- James Joyce: 99
- Prentenkabinet: 1041

Voor RG

Het digitaal platform van het RG werd 2104 keer geconsulteerd in 2021.

Consultaties op het digitaal platform van BC tussen 2016 en 2021.

Consultaties op het digitaal platform van RG tussen 2011 en 2021.

Presenteren & toeleiden

Presenteren & toeleiden

De vierde functie van collectiebeherende cultureelerfgoedorganisaties is de publieksgerichte functie, waaronder alle activiteiten van de organisaties gerekend worden die in het kader van de bekendmaking van de collectie bij het brede en/of gespecialiseerde publiek worden ondernomen, zoals tentoonstellingen of het leveren van reproducties, maar ook de dienstverlening aan bibliotheekgebruikers en de leeszaalwerking.

Dienstverlening

Door de corona-uitbraak en de maatregelen om de verspreiding van het virus tegen te gaan, was het vervullen van deze basisfunctie een uitdaging. De diensten van de UB werden door de universitaire top, op het niveau van de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR), beschouwd als essentieel en moesten maximaal beschikbaar blijven. In 2021 golden er nog strenge maatregelen, maar zowel bij BC als RG bleef het steeds mogelijk om een beperkt aantal bezoekers fysiek te ontvangen.

BC

- Lezers kwamen alleen na afspraak (zoals ook gebruikelijk buiten coronatijden), waarbij maar één bezoeker tegelijk kon worden toegelaten.
- BC staat in voor de raadplegingen van de eigen collectie en van die van het Universiteitsarchief. Bezoekers

komen stukken inkijken in de leeszaal bij BC. Toezicht wordt verzorgd door medewerkers van BC of door een archiefmedewerker. Hiervoor werd een goede regeling afgesproken tussen beide diensten om de werkbelasting in balans te houden. Al onze bezoeken zijn op afspraak. Er is één medewerker die afspraken inplant; dit blijkt de beste werkwijze. In 2021 waren er 94 leeszaalbezoeken voor BC, waarvan 62 unieke bezoekers.

RG

- Het is gelukt om in de leeszaal van het RG terug vijf dagen per week bezoekers te ontvangen. Uiteraard moesten hierbij de geldende maatregelen gerespecteerd worden.

Publiekswerking & netwerking

BC

Sinds 2019 ligt er een veel grotere klemtoon op dit facet van de werking. Zowel bij de doelgroep binnen de UAntwerpen als die daarbuiten worden gerichte acties opgezet om hen te informeren en waar mogelijk te betrekken bij onze afdeling. Er werd actief ingezet op het toeleiden van bezoekers naar de collecties. Een belangrijke doelgroep is de universitaire gemeenschap, in hoofdzaak de docenten en studenten van de Humane Wetenschappen, maar ook andere faculteiten (zoals Ontwerp-wetenschappen) worden actief benaderd. Via groepsbezoeken, colleges en rondleidingen wordt de werking van BC en haar verschillende diensten (bibliotheclair erfgoed, academisch erfgoed en kunstpatrimonium) onder de aandacht gebracht van departementen, studiecetra en vakgroepen. BC grijpt alle kansen om haar werking onder de aandacht van een breder geïnteresseerd en gespecialiseerd publiek te brengen. Dit doet ze via lezingen van de medewerkers op symposia en studiedagen, via participatie in Summer Schools, via sociale media en via de website. We zoeken ook zoveel mogelijk naar synergie en samenwerking met erfgoedspelers binnen en buiten de universiteit.

RG

Op het vlak van publiekswerking en netwerking is het RG al enkele jaren actief bezig. Via de sociale media houdt ze iedereen die geïnteresseerd is op de hoogte van haar lezingen en toont ze haar collecties, via de regelmatige nieuwsbrieven en aankondigingen laat ze weten wanneer er belangrijke activiteiten plaatsvinden en op de website is informatie over alle bijzondere collecties te vinden.

heritage.uantwerpen

BC werkt natuurlijk ook nauw samen met de collega's van de Universiteitsbibliotheek. Hoewel BC en UB twee afzonderlijke Instagramaccounts beheren, zijn er afspraken over wie welk type berichten plaatst. We hebben elk een andere doelgroep, maar uiteraard is er soms overlap.

Communicatie & marketing

BC

- In het najaar 2020 werd de nieuwe website van de UAntwerpen gelanceerd. De nieuwe vormgeving sluit aan bij de nieuwe huisstijl die in 2021 werd geïntroduceerd en gaat uit van het ‘mobile first’-principe: de website moet prettig leesbaar zijn voor smartphones en tablets. BC heeft deze kans aangegrepen om ook haar eigen website te herstructureren. Voortaan delen BC en het Universiteitsarchief de website Archief en Erfgoed, zodat de bezoeker makkelijker de weg vindt naar de juiste dienst.⁶ Maartje De Wilde voerde de aanpassingen uit. In 2021 werkte collega Anne Verlinde hieraan verder. Zij voegde sprekende illustraties toe aan de verschillende hoofdniveaus van de website, en zal dit daarna continueren voor de subniveaus.
- Een erg succesvolle manier om BC onder de aandacht te brengen van het brede publiek is de Instagrampagina ‘heritage.uantwerpen’. Online sinds zomer 2020, maar deze pagina kon snel op een trouwe schare volgers rekenen. Na 21 maanden (maart 2022) rondde we de kaap van 1000 volgers. Het gaat niet louter om passieve volgers, velen van hen sturen ook reacties. Aan de hand van catchy afbeeldingen geeft BC een blik achter de schermen en laat ze bezoekers kennismaken met haar schatten en die van het Universiteitsarchief. De focus ligt op bibliothecair erfgoed, maar er worden ook beelden getoond die uit de collectie academisch erfgoed of uit het kunstpatrimonium afkomstig zijn; en waar mogelijk wordt ook de samenwerking met het RG in de kijker gezet. Via Instagram komt BC op een laagdrempelige manier in contact met veel andere erfgoedspelers in Antwerpen, waarvoor ze anders minder zichtbaar is. Door middel van snapshots van haar werking wordt ze nu zeker opgemerkt.
- BC beheert ook een eigen Twitteraccount (@bcubantwerpen) en een Facebook-account. Deze media worden ook benut, vaak met dezelfde berichten als op Instagram, soms met extra, meer specifieke tweets.

Mondmaskers met beelden uit de Bijzondere Collecties.

- We maken gebruik van Hootsuite om berichten vooraf in te plannen en overleggen indien nodig met centrale diensten van de Universiteit Antwerpen indien bepaalde posts zich echt tot de gehele universitaire gemeenschap zouden richten.
- Op verzoek van hoofdbibliothecaris Trudi Noordermeer werden gepersonaliseerde mondkmaskers van en voor de Universiteitsbibliotheek ontworpen. Het team van BC stond in voor de selectie van de beelden, collega Jolien Cuyvers van de Algemene Lezersdiensten zorgde voor het ontwerp.

RG

- Ook RG voerde aanpassingen door aan webpagina's van de bibliotheek. De voltooiing van de Engelstalige website vond in de loop van 2021 plaats.
- Via het Twitteraccount @RuusbroecInst (beheerd door Daniël Ermens) wordt het werk van de onderzoeksgroep en de bibliotheek meer onder de aandacht gebracht. Aan het einde van 2021 was het aantal volgers gegroeid tot ca. 625.
- Op de Facebookpagina RuusbroecInstitute (beheerd door prof. John Arblaster) worden de activiteiten, lezingen en recente publicaties van de leden van het RG aangekondigd.

Evenementen

De info hierover is terug te vinden onder 'Gezamenlijke projecten van BC en RG'.

En verder:

- Het Religious Bodies-team van het RG (voorheen het Stigmatics-team) bereidde een tentoonstelling voor Passie: verhalen uit het hart (Antwerpen, Sint-Pauluskerk, 1 april – 30 juni 2021). Zij maakten in deze tentoonstelling intensief gebruik van de collectie devotieprenten en de collectie negentiende- en vroegtwintigste-eeuwse bronnen uit de bibliotheek. Uiteindelijk werden 24 devotieprenten geselecteerd.
- Het MAS bereidt een tentoonstelling voor rond het thema Erbarmen. Erna Van Looveren werd om advies gevraagd door de curator Vera de Boeck. Het voorbereidend werk zal verdergezet worden 2021.

Publicatie van Kara Verboven in De Gulden Passer.

Publicaties

BC

- *De Gulden Passer. Tijdschrift voor boekwetenschap* (jg. 2021-2, vol. 98) bevat twee bijdragen over nieuwe aanwinsten bij BC. De Universiteitsbibliotheek verwierf eind 2019 een tiental handschriftfragmenten. In 'Membra disiecta' (p. 315-320) gaat collega Kara Verboven dieper in op het profiel van deze deelcollectie en licht ze enkele fragmenten toe. Professor Remco Sleiderink staat stil bij een specifiek document, een brief van Napoléon de Pauw over het beroemde handschrift-Van Hulthem (p. 321-326).
- Dirk Schoenaers, Laurent Breeus-Loos, Farley P. Katz, Remco Sleiderink, 'Reconstructing a Middle Dutch Alexander Compilation', in: *Fragmentology* (2021), 29-54.
- Maartje De Wilde, redactielid van *De Boekenwereld. Blad voor Bijzondere Collecties*, jg. 37, 2021/1. Eén van de vier nummers die in een jaargang verschijnen wordt gecoördineerd door een vierkoppig redactieteam: Jan Robert (Letterenhuis), Chris Geysen (Museum Plantin-Moretus), Sam Capiou (Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience) en Maartje De Wilde (Universiteitsbibliotheek Antwerpen). Deze vier instellingen hebben zich geëngageerd om tussen 2019-2022 elk één nummer te coördineren en te vullen, aansluitend bij een activiteit die voor hen in de kijker moet worden gezet. In 2021 was het thema van het tijdschriftnummer *100 jaar Bezette Stad van Paul Van Ostaïjen*, waarover het Letterenhuis ook een tentoonstelling organiseerde. Dit project

versterkt uiteraard de samenwerking tussen de vier betrokken partners, maar het biedt ook een kans om vanuit BC onderzoekers van de UAntwerpen actief te betrekken bij de publicatie van elk nummer. Voor dit nummer werden vanuit de UAntwerpen twee teksten aangeleverd: Kris Humbeeck, 'Over de nieuwe bende van de stronk en hoe die er nooit kwam', in *De Boekenwereld. Blad voor bijzondere collecties*, 37/1, 30-33; Dennis Van Mol, 'Brief aan Paul', in *De Boekenwereld. Blad voor bijzondere collecties*, 37/1, 40-41.

- Elisabeth de Bruijn, Marie-Charlotte Le Bailly, Steven Van Impe [eds.], *Helden in harnas: gedrukte ridderverhalen uit de vijftiende en zestiende eeuw*. Gorredijk: Sterck & De Vreese, 2021. [Over het Alexanderfragment.]

RG

- Het RG heeft zijn eigen tijdschrift: *Ons Geestelijk Erf: Journal for the history of spirituality in the Low Countries*. Het wordt uitgegeven door Uitgeverij Peeters in Leuven. Inhoudelijk sluit het tijdschrift nauw aan bij het collectieprofiel van de bibliotheek. Daniël Ermens is de redactiesecretaris en tevens is hij verantwoordelijk voor de jaarregisters van het tijdschrift.
- Erna Van Looveren en Daniël Ermens publiceerden een bijdrage over een recente aanwinst in *De Gulden Passer*: 'Acquisitie in tijden van corona. Een nieuw zeventiende-eeuws handschrift met toegevoegde prenten in de collectie van het Ruusbroecgenootschap', in *De Gulden Passer* 99:2 (2021), 334-340.
- Erna Van Looveren en Daniël Ermens werden geïnterviewd voor de rubriek 'Aan het woord' in het tijdschrift *Meta*: 'Ruusbroecgenootschap aan het woord', in *Meta: tijdschrift voor bibliotheek & archief*, 2021, 4 p. 16-17.

Hartrijm / Heart verse

(NL, EN below)

Het hart is een spier, die training vergt. Religieuze devotie vergt evenzeer inspanning. De *Spirituele oefeningen* (1548) van Sint-Ignatius van Loyola, de stichter van de Societas Jesu, zijn een trainingsprogramma. De *Oefeningen* tonen hoe Ignatius een spiritueel leven in de eerste plaats als een emotionele ervaring begreep: 'Het is niet veel weten over dingen dat de ziel vervult en bevredigt, maar de dingen voelen en verteren, binnenin.'

De *Oefeningen* toonde mensen hoe ze over hun eigen spiritualiteit en relatie met God konden bezinnen. Eenieder kon zijn devotionele spier trainen. In 1825 verscheen dit handgeschreven gebed op rijm in Antwerpen, op het dek- en eerste schutblad van een oefeningenboek ter ere van de devotie van het Heilig Hart van Jezus. Het hart staat op alle mogelijke manieren centraal in dit gedicht:

universiteitsbibliotheek
Prinsstraat 11, 2000 Antwerpen
(geïkivloers
bibliotheek/ground floor)

Mon-Thu: 8.30AM-9PM

Fri: 8.30AM-7PM

Sat: 10AM-5PM

Hartgedicht in MAG-P 11.1434.

Bruiklenen

BC

- Bruikleen van het Alexanderfragment (MAG-P 64.19) aan de tentoonstelling *Helden in harnas*, van 29 oktober 2021 tot 23 januari 2022 in de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience.
- Bruikleen voor het project *Passie: verhalen uit het hart van het Ruusbroecgenootschap*. De inkomhal van de UB maakte deel uit van de wandelroute die werd georganiseerd, presentatie van een bijzonder hartgedicht (MAG-P 11.1434) in onze eigen bibliotheek. Meer lezen via de link.
- In 2016 werd een bruikleencontract tot 2020 afgesloten met het MAS voor de tentoonstelling *Antwerpen à la carte*. Wegens groot succes werd deze tentoonstelling verlengd tot 2026. Het werk *Naukeurige beschrijving van Asië: behelsende de gewesten van Mesopotamië, Babylonië, Assyrië, Anatolië, of Klein Asië: benefens eene volkomene beschrijving van gansch ... Arabië* (MAG-P 14.4) is momenteel nog steeds in het MAS. Omdat de tentoonstelling nog eens met 6 jaar verlengd werd, én het boek sowieso maar de helft van het jaar mag openliggen, werd in 2020 een tweede exemplaar (MAG-P 15.6) in bruikleen gegeven aan het MAS. Omdat exemplaar MAG-P 15.6 een perkamenten band heeft, wordt dit exemplaar telkens 3 maanden opengelegd.

RG

- De buste van Lieven Gevaert is ter beschikking gesteld van de academischerfgoedtentoonstelling Antwerpen als wetenschappelijk kenniscentrum in de negentiende en twintigste eeuw (2 mei 2018 – 31 oktober 2019) van Daniël Ermens en Marc Demolder. De tentoonstelling werd hernomen in het najaar van 2020 en loopt tot 2023. De bruikleenovereenkomst is hiervoor verlengd.
- Voor de tentoonstelling Antwerpen à la carte in het MAS (mei 2016 – mei 2026) werd het boek *Cruydt-boeck Remberti Dodonæi* (Antwerpen: B. Moretus, 1644) in bruikleen gegeven van 5 oktober 2020 tot 17 mei 2026 volgens een overeengekomen wisselschema.
- Voor de tentoonstelling Passie. Verhalen uit het hart in de Sint-Pauluskerk (1 april – 30 juni 2021) werden 24 devotieprenten in bruikleen gegeven.

Reproductie-aanvragen

BC

- In 2021 waren er 32 reproductieaanvragen, goed voor 2314 scans. In sommige gevallen ging het om een enkele prent, in andere gevallen ging het ook om volledige boeken, zowel uit eigen collectie, als uit de collectie van het RG.

RG

- Op regelmatige tijdstippen worden aanvragen gedaan voor reproducties uit de bijzondere collecties van het RG, zowel ter ondersteuning van het onderzoek als voor publicatie. De reproducties worden gemaakt op de scanner van de UB, vanaf 2022 door medewerkers van RG zelf. Vanaf 2020 maakt het RG als zelf scans van de devotieprenten.

Participeren

Participeren

In het Cultureelerfgoeddecreet van 2017 werd een nieuwe basistaak toegevoegd aan de werking van erfgoedinstellingen, namelijk **'participeren'**, gedefinieerd als het actief betrekken van de maatschappij, in het bijzonder van erfgoedgemeenschappen, bij cultureelerfgoedwerking. Het bereiken van deze andere doelgroepen doen we vooral via sociale media en door deelname aan (of organisatie van) bepaalde evenementen. Sowieso blijven we hiervoor de nodige inspanningen leveren.

- **Instagram en Twitter.** Op haar Instagrampagina stelt BC regelmatig vragen aan haar volgers en wordt er opgeroepen tot interactie. Bij RG verloopt dit voornamelijk via Twitter.
- **Deelname aan YOUCA action day** (de opvolger van de vroegere Zuid-dag), samen met Universiteitsarchief. Een initiatief van Universiteit & Samenleving. Op 21 oktober 2021 engageren meer dan 15.000 leerlingen uit het secundair onderwijs om voor één dag bij een werkgever aan de slag te gaan. Het loon dat ze die dag verdienen gaat naar projecten van geëngageerde jongeren wereldwijd. (Dit jaar gaat dat naar een groot project dat zich afspeelt in Brazilië, België én de Filipijnen van KIYO, een organisatie die inzet op het versterken van jongeren.)

CONTACTGEGEVENS

Bijzondere Collecties

dr. Maartje De Wilde
Diensthoofd & Conservator Bijzondere Collecties
Universiteitsbibliotheek
Stadscampus (S.A.104)
Prinsstraat 13, B-2000 Antwerpen
maartje.dewilde@uantwerpen.be
+32 3 265 48 15 / @bcubantwerpen

Trudi Noordermeer MA MLIS
Hoofdbibliothecaris Universiteitsbibliotheek
Stadscampus (S.A.362)
Prinsstraat 13, B-2000 Antwerpen
trudi.noordermeer@uantwerpen.be
+32 3 265 44 40

Ruusbroecgenootschap

Erna Van Looveren
Bibliothecaris Ruusbroecgenootschap
Stadscampus (S.GK32.007)
Grote Kauwenberg 32, B-2000 Antwerpen
erna.vanlooveren@uantwerpen.be
+32 3 265 43 67

prof. dr. Pierre Delsaerd
Directeur Ruusbroecgenootschap
Stadscampus (S.GK34.103)
Grote Kauwenberg 34, 2000 Antwerpen
pierre.delsaerd@uantwerpen.be
+32 3 032 65 44 49

DANK

Met dank aan de volledige teams van BC en RG voor hun input voor dit jaarverslag. Een bijzonder woord van dank gaat naar Kara Verboven voor de nauwkeurige redactie en de eerste vormgeving, en naar Jolien Cuyvers voor het concept, de finale vormgeving en afwerking.

BIJLAGE 1: GEÏNTEGREERDE WERKING VAN ARCHIEF, KUNSTEN EN ERFGOED

De afdeling Bijzondere Collecties van Departement Bibliotheek en Archief (BC) en de Bibliotheek van het Ruusbroecgenootschap (RG) streven naar **een volledig geïntegreerde werking** van erfgoed, archief en kunsten. Sinds 2007 werken ze systematisch in die richting en het blijft het leidende principe voor de toekomst. De wensen van de gebruikers bepalen mede het beleid.

De collecties van het BC en het RG hebben qua inhoud elk een eigen collectieprofiel. Wat betreft materiaaltypen bezitten zij sinds jaar en dag oude drukken, manuscripten en fragmenten, (devotie)prenten, archivalia, (academisch) erfgoed en kunstcollecties. De basis voor de gehele werking is altijd inventarisatie en registratie in het automatiseringssysteem Brocade van Anet. In 2021 realiseert men een datamodel voor diverse materiaaltypen.

De samenwerking tussen BC en RG werd vanaf 2007 geïntensiveerd en in 2011 behaalden ze samen het kwaliteitslabel Erkende Erfgoedbibliotheek. Deze nuttige checklist gebruikte men om de werking te professionaliseren.

In 2007 begon men in Vlaanderen met de professionalisering van de werking rond **Academisch Erfgoed** vanuit de academische wereld. De vijf Vlaamse universiteiten richtten het

Internuniversitair Platform Academisch Erfgoed (IPAE) op, naar Nederlands model. Het IPAE publiceerde visieteksten, organiseerde congressen en events en evolueerde in 2018 naar de werkgroep Academische Erfgoed van de VLIR (Vlaamse Interuniversitaire Raad).

In 2011 verhuisde het wereldwijd belangwekkende archief Studiecentrum Onderneming en Bedrijf (SCOB) naar de Stadscampus. Het bevat Belgische koers- en beursgegevens vanaf 1830 en wordt gebruikt voor lange termijn economische modellen. Het idee om een (digitaal) Universiteitsarchief te organiseren in de schoot van de Bibliotheek kreeg stilaan vorm. Na enkele pilootprojecten werkt een klein, professioneel team sinds 2017 aan de opbouw van het **Universiteitsarchief**. Het staat in voor de archivering van alle belangwekkende analoge en digitale resultaten van de werking van de universiteit. Sinds 2020 werkt men dus ook aan digitale archivering en digitale duurzaamheid. In 2021 ontving men het kwaliteitslabel Erkend Cultureel Archief.

De collectie **Kunst op de Campus** omvat circa 1.400 werken van moderne, vooral Antwerpse en Vlaamse kunstenaars. Ruim 30 jaar geleden stipuleerde een aantal professoren / kunstverzamelaars dat iedereen in de UAntwerpen voortdurend omringd moest worden met kunst. Het is qua inhoud een belangwekkende

collectie, maar professioneel museaal beheer was geen prioriteit. Circa 95% van alle werken wordt voortdurend getoond in aula's, gangen, vergaderzalen en bureaus. Er wordt nu hard gewerkt aan de professionalisering van het museaal beheer. De collectie werpt interessante vragen op zoals: wat is een museum eigenlijk? Openheid en beveiliging zijn niet altijd eenvoudig te combineren. Het is nog te vroeg maar wie weet kan men over enkele jaren ook het kwaliteitslabel Erkend Museum aanvragen. De ambitie is er zeker.

In 2013 keurde de UAntwerpen de visietekst: ***het Geheugen van de UAntwerpen*** goed.

Daarin werd de ambitie geëxpliciteerd om te komen tot een volledig geïntegreerde werking van het documentaire erfgoed, het academisch erfgoed, het Universiteitsarchief en de collectie moderne kunstcollectie Kunst op de Campus.

De bibliothecaris van het Ruusbroecgenootschap, de conservator/afdelingshoofd Bijzondere Collecties en de Universiteitsarchivaris werken in 2021 samen aan de verdere uitbouw van de geïntegreerde werking. Ze staan 'op de schouders van reuzen' maar met hun nieuwe ideeën geven zij vorm aan een daadwerkelijk geïmplementeerde volledig geïntegreerde samenwerking tussen erfgoed, archief en kunsten.

BIJLAGE 2: AANWINSTEN

Bijzondere Collecties

- *La civilité honneste pour l'instruction des enfans [...] Dressée par un missionnaire. Ensemble les beaux préceptes [...]*
  - Arenberg Auctions, maart 2021 – Kavel 0749
- Henri Bernard, *Matteo Ricci's scientific contribution to China. Translated by Edwards Chalmers Werner* (Beijing, Henri Vetch, 1935).
  - Arenberg Auctions, maart 2021 – Kavel 0751
- Gerrit Cornelisz van Santen, *Keurelycke Neeltge. Delft* (J.A. Cloeting, 1625).
  - Arenberg Auctions, maart 2021 – Kavel 1255
- Nicola Partenio Giannettasio, *Halieutica* (Naples, J. Raillard, 1689).
  - Arenberg Auctions maart 2021 – Kavel 1314
- Nicolas Caussin, S.J., *Tragoediae sacrae* (Paris, Nivelles for S. Cramoisy, 1620).
  - Arenberg Auctions, maart 2021 – Kavel 1330
- Columbanus Vranckx, *Den troost der sieken oft / bereydinge totter doot/ seer profijtelijc voor Pastoors ende alle menschen om yemant te troosten/ ende te wapenen tegen den aenstot des vyants inden alder perijckelijcsten noot des doets* (Antwerpen, H. Verdussen, 1592).
  - Bubb Kuyper, mei 2021 – Kavel 2911
- Jean de la Fontaine, *Fables choisies. Ornées de figures. Lithographiques, de MM. Carle Vernet, Horace Vernet, et Hippolyte Lecomte* (Paris, de l'imprimerie de Fain, à la lithographie d'Engelmann, 1818).
  - Arenberg Auctions, juni 2021 – Kavel 799
- Dominicus De Soto, *De ratione tegendi et detegendi secretum reflectio theologica. Atteserunt De confessione per literas seu internuntium dissertationes theologicae R.P. Francisci Hyacinti Choquetii [...] et Francisci d'Avila [...]* (Douai, B. Bellerus, 1623).
  - Arenberg Auctions, juni 2021 – Kavel 1280
- Guido Bentivoglio, *Las Guerras de Flandes desde la muerte del emperador Carlos V. hasta la conclusion de la tregua de doze años* (Antwerpen, Geronymo Verdussen, 1687).
  - Van de Wiele, oktober 2021 – Kavel 1023
- *Nieuwen Almanach Ofte aenwijser der daghen / voor het jaer ons heeren Jesu Christi 1717* (Antwerpen, H. Verdussen, 1717).
  - Arenberg Auctions, oktober 2021 – Kavel 799
- Verzameling van 42 prenten, kaarten en stadsgezichten
  - Arenberg Auctions, oktober 2021 – Kavel 1040
- Twee juridische traktaten. (Antwerpen, S. Cock, 1560-1561).
  - Arenberg Auctions, oktober 2021 – Kavel 1239
- Giovanni Pietro Maffei, *Historiarum Indicarum libri XVI. Selectarum, item, ex India epistolarum, eodem interprete, libri IV. Accessit Ignatii Loiolae vita [...]* (Keulen, Birckmann - A. Mylius, 1589).
  - Arenberg Auctions, december 2021 – Kavel 742

Bibliotheek van het Ruusbroecgenootschap

- Verzameling van 48 affiches voor bedevaarten in Antwerpen en omgeving
  - Bijgevoegd: 12 kleine affiches voor andere thema's
  - Van de Wiele Oktober 2020 – Kavel 552
- [Martin Steyt], *Het leven ende mirakelen vanden Heylighe en glorieusen martelaeren Basinus ende Gerulphus ende heylighe maghet Aldegondis dochter vande H. Basinus. Patroonen vande wijt-vermaerde prochie van Dronghen. Beschreven door Fr. Martinus St. Religieus ende Priester vande voornoemde Abdye van Dronhen* (Gent: B. Manilius, 1658).
- Bijgevoegd: *Het leven ende mirakelen vanden heylighe en glorieusen martelaer Gerulphus, patroon vande vermaerde prochie van Dronghen* (Gent: B. Manilius, 1658).
- Van de Wiele Oktober 2020 – Kavel 682
- Theodoor Galle, *Miracula et beneficia ss. rosario virginis matris devotis a deo opt. max. collata.* (Antwerpen: T. Galle, 1610) (Set met frontispice en 15 fijn gegraveerde platen).
  - Arenberg Auctions Maart 2020 – Kavel 20
- *Maniere van een Godtvruchtigh persoon die onde de misse las [...] Volkstalig handschriftje, op papier (ca. 11,4 x 9 cm), 36 ff.*
  - Arenberg Auctions Maart 2020 – Kavel 792
- *Le saint, sacré, universel, et general Concile de Trente, sous Paul III. Jules III. & Pius IIII. Papes de Rome* (Antwerpen: W. Silvius, 1566).
  - Bijgevoegd: *Sacrosancti et oecumenici Concilii Tridentini [...] Canones et decreta* (Lyon: G. Rouillé, 1577).
- Bijgevoegd: *Den Roomschen catechismus, ofte Het kort begrijp van het Christen en Catholijck geloof* (Antwerpen: F. Van Metelen, 1687).
  - Arenberg Auctions Maart 2020 – Kavel 870
- José de Jesus María, *Historia de la Virgen Maria [...]* (Antwerpen: F. Canisio, 1652).
  - Arenberg Auctions Maart 2020 – Kavel 896
- Cornelis Columbanus Vrancx, O.S.B., *Den troost der zielen int vagevier. Dat is maniere om heur daer uut te helpe[n]* ([Antwerpen?: I.B], 1651).
  - Arenberg Auctions Maart 2020 – Kavel 901
- *Le palmier celeste ou Entretiens de l'ame avec Jesus-Christ par des exercices chrétiens, offices, litanies & prières* (Antwerpen: J. Grangé, [1762?]).
  - Bijgevoegd: *Vigilien of getyden voor de overledenen* (Antwerpen [= Amsterdam]: T. Crajenschot, 1751).
- Cornelis Galle (naar David I Teniers en Sebastiaen Vrancx) - *Speculum Illustrium Virginum* (Antwerpen: T. Galle, ca. 1630). (Set van 12 fijn gegraveerde platen).
  - Arenberg Auctions December 2020 – Kavel 184

- Lot met ± 42 efemere drukwerkjes, voornamelijk litanieën.
  - Arenberg Auctions December 2020 – Kavel 709
- [Willem Spoelberch, O.F.M.], *Handt-boeckken inhoudende den regel vande derde orden S. Francisci ghenoeemt van penitentie. Veur de gene die in hunnen particuliere huysen willen in oodtmoedighe penitentie leven. Uytgesteld deur F.G.S.B. Minder-broeder* (Antwerpen: G. Lesteens, 1652).
  - Bijgevoegd: Willem Spoelberch, O.F.M., *Triumph der heylighen vande derde orden S. Francisci ghenoeemt van penitentie* (Antwerpen: G. Lesteens, 1644).
  - Arenberg Auctions December 2020 – Kavel 1286
- Zeven kleine publicaties uit Gent over devotie en religie.
  - Arenberg Auctions December 2020 – Kavel 1429
- **Convoluut met 4 devotionele werken.**
  - Arenberg Auctions December 2020 – Kavel 1430
- Een zeventiende-eeuws handschrift (gebedenboek) met 12 kopergravures. De tekst is in het Latijn en het Nederlands. De gravures verwijzen enerzijds naar een broederschap in Nijvel, anderzijds naar de jezuiten (cf. het portret van Ignatius en de gravure naar het altaarstuk van Rubens in de Carolus Borromaeuskerk).
  - Ebay, Mei 2020
- J. David, *Paradisus sponsi et sponsae, in quo messis myrrhae et aromatum, ex instrumentis ac mysteriis Passionis Christi colligenda* (Antwerpen: J. Moretus, 1607).
  - Bubb Kuyper November 2020 – Kavel 2511
- J. Van Sambeeck, *Het geestelyck jubilee van het jaer O.H. M.DC.L. Ofte vreugde van 't berouw, verbeelt door 't gesucht der Tortelduyven nae haer gayke* (Antwerpen: P. van Eyck, 1663).
  - Bubb Kuyper November 2020 – Kavel 2560
- *Hortulus Animaes. Dat is, Der Sielen Bogaert [...]*. Ed. D. van den Houte. (Antwerpen: J. van Keerberghen, 1615).
  - Bubb Kuyper November 2020 – Kavel 2645
- *Margarita Evangelica, Een devoet boeckken geheeten die Evangelisce Peerle* (Antwerpen: S. Cock, 1536).
  - Bubb Kuyper November 2020 – Kavel 2721
- W. de Landsheere, *Redelycken Eysch Voorghehouden aen alle Nieuwgesinde, die roemen voort-te-gaen op den Bybel Alleen. Item de on-verbroken ghestaedigheyt vande waere Kercke Christi* (Antwerpen: A. van Braeckel, 1649).
  - Bubb Kuyper November 2020 – Kavel 2781

- H. Natalis, *Evangelicae historiae imagines. Adnotationes et meditationes in Evangelia quae in sacrosancto missae sacrificio tot anno leguntur* (Antwerpen: M. Nutius, 1596).
  - Bubb Kuyper November 2020 – Kavel 2847
- E. Pasquier, *Den Catechismus der Jesuiten, ofte De Verborgentheyt der Ongerechtigheyt ontdeckt door hare Aenhangers* (Antwerpen: 1678).
  - Bubb Kuyper November 2020 – Kavel 2922
- A. Steur, *De Lelie der maeghdelijcker suyverheyt, seer nut ende profijtelijck voor alle Godtvruchtighe Maeghden die de Suyverheydt zijn beminnende* (Antwerpen: G. van Tongeren, 1622).
  - Bubb Kuyper November 2020 – Kavel 3015
- Thomas à Kempis, *Een schoon ende seer profijtelijck boecxken ghenamt het alleenspreken der sielen met God [...] Noch een suyver tractaetken vanden selven Aucteur ghemaect / tracterende van die Tabernakelen. Noch een devoot Boecxken gemaect door den selven genoemt Onderwisinge der Cloosterluyden [...]* (Antwerpen: J. Roelants, 1558).
  - Bubb Kuyper November 2020 – Kavel 3028

Zicht op de leeszaal Bijzondere Collecties,
linksboven in het oude gebouw van
de Universiteitsbibliotheek.

